

Jaarrapportage 2005

WOT-04-385

Milieuplanbureaufunctie

werkdocumenten

WOT
Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

Jaarrapportage 2005

WOT-04-385

Milieuplanbureaufunctie

Werkdocument 25

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

Wageningen, juni 2006

De reeks 'Werkdocumenten' bevat tussenresultaten van het onderzoek van de uitvoerende instellingen voor de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu) De reeks is een intern communicatiemedium en wordt niet buiten de context van de WOT Natuur & Milieu verspreid. De inhoud van dit document is vooral bedoeld als referentiemateriaal voor collega-onderzoekers die onderzoek uitvoeren in opdracht van de WOT Natuur & Milieu. Citeren uit deze reeks is dan ook niet mogelijk. Zodra eindresultaten zijn bereikt, worden deze ook buiten deze reeks gepubliceerd. De reeks omvat zowel inhoudelijke documenten als beheersdocumenten.

Werkdocument 25 is gemaakt conform het Kwaliteitshandboek van de WOT Natuur & Milieu.

©2006 **Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu**
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel: (0317) 47 78 44; Fax: (0317) 42 49 88; e-mail: info.wnm@wur.nl

---

De reeks WOT-werkdocumenten is een uitgave van de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Dit rapport is verkrijgbaar bij het secretariaat. Het rapport is ook te downloaden via www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel: (0317) 47 78 44; Fax: (0317) 42 49 88; e-mail: info.wnm@wur.nl;
Internet: www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Voorwoord

Sinds 1 januari 2005 worden de Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu uitgevoerd onder de voorwaarden die LNV en de stichting DLO eind 2004 zijn overeengekomen en die zijn vastgelegd in de Uitvoeringsovereenkomst WOT Natuur & Milieu. Van deze gelegenheid heb ik gebruik gemaakt om de jaarrapportage over deze uitvoering opnieuw vorm te geven.

Per WOT-programma is een zelfstandig werkdocument samengesteld, dat bestaat uit drie delen: een samenvattende rapportage over het programma als geheel, een beschrijving van elk der afzonderlijke projecten en een Engelstalige beschrijving. De volgende vier werkdocumenten omvatten samen de jaarrapportage over 2005 van de WOT Natuur & Milieu:

Nr. 23: WOT-04-001 Monitor- en Evaluatiesysteem Agenda Vitaal Platteland

Nr. 24: WOT-04-002 Onderbouwend Onderzoek Natuurplanbureaufunctie

Nr. 25: WOT-04-385 Milieuplanbureaufunctie

Nr. 26: WOT-04-394 Natuurplanbureaufunctie

Dit werkdocument bevat de jaarresultaten van het WOT programma **WOT-04-385 (Milieuplanbureaufunctie)**. De resultaten van deze projecten hebben hun weg gevonden in de diverse producten van het Milieu- en Natuurplanbureau en in de werkdocumenten en rapporten van de WOT Natuur & Milieu.

Daarnaast is een jaarrapportage over 2005 opgesteld van de Kennisbais voor de WOT Natuur & Milieu: WOT-werkdocument 27: WOT Kennisbasis

De resultaten van de projecten uit de Kennisbasis zorgen voor de noodzakelijke vernieuwing van de kennis voor de WOT Natuur & Milieu.

Ter verantwoording van de besteding van de beschikbare middelen is voor elk project een beknopt verslag gemaakt. Deze verslagen zijn hier gebundeld. In elk verslag staan voor het desbetreffende project de administratieve gegevens en een beknopte inhoudelijke beschrijving van het doel en het behaalde resultaat.

Paul Hinssen

Inhoud

Voorwoord	3
Thema-rapportage WOT-04-385	7
Project-rapportages WOT-04-385	13
Overzicht projecten WOT-04-385	15
Engelse samenvattingen WOT-04-385	49

Thema-rapportage WOT-04-385

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385: Milieuplanbureaufunctie

1. Naam+nr. cluster, naam clusterleider: WOT 04, Drs. P.J.W. Hinssen
2. Naam+ nr. thema: Milieuplanbureaufunctie, WOT-04-385
3. Naam thema-coördinator: Prof.dr.ir. O. Oenema
4. Contactperso(o)n(en) LNV:

Dhr. H.J. Haanstra (Ministerie van LNV, Directie Platteland)
 Mw.ir. J.F. van Gernerden (Ministerie van LNV, Directie Landbouw)
 Ir. J.J. Mesu (Ministerie van LNV, Directie Kennis)
 Drs. J.J.C. Karres (Ministerie van LNV, Directie : : Natuur)

Overige betrokkenen:
 Ir. R. van den Berg (Milieu- en Natuurplanbureau)
 Dhr. H.J. Haanstra (Ministerie van LNV, Directie Platteland)
 Mw.ir. J.F. van Gernerden (Ministerie van LNV, Directie Landbouw)
 Ir. J.J. Mesu (Ministerie van LNV, Directie Kennis)
 Drs. J.J.C. Karres (Ministerie van LNV, Directie Natuur)
 Drs.ing. J.P.M. Klitsie (Ministerie van VROM)
 Drs. H.J.S.M. Vissers (IPO)
5. Deelnemende kennisinstellingen: LEI, PRI, ASG, PPO-glas en Universiteit van Amsterdam (IVM)
6. Doelgroepen(en): Milieu- en Natuurplanbureau, beleidsdirecties van LNV en VROM
7. 2005-budget:

Bedragen in € x 1000	Beschikbaar in 2005	Gerealiseerd in 2005	Doorgeschoven naar 2006
Budget doorgeschoven uit 2004	82	82	
Reguliere programmagelden	810	615	195
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden	12	12	
Totaal LNV	904	709	195
Overig (indien van toepassing)	50 Sensor (cofinanciering)	nvt	nvt

Er wordt 184.865 euro doorgeschoven naar volgend jaar. Deze relatief grote doorschuiving naar 2006 heeft de volgende oorzaken:

- bij enkele projecten is de oplevering van de resultaten door de opdrachtgever gesteld op begin 2006;
- bij één project is sprake van een vertraagde start; en
- bij enkele projecten is het inhoudelijke werk wel uitgevoerd, maar is in overleg met de begeleidingscommissie de afronding van de rapportage gepland in begin 2006.

8. De beleidsopgave(n) van LNV waaraan de onderzoeksresultaten een bijdrage leveren;
- Monitoring milieukwaliteit in het landelijke gebied t.b.v. Wet Milieubeheer
  - Monitoring duurzame landbouw
  - Verkenningen landbouw en landelijk gebied
9. De kennisvragen die aan de beleidsopgave(n) gekoppeld zijn en die worden beantwoord met de uitkomsten van het onderzoek;
- Conform de Wet Milieubeheer (artikel 4.2 lid 4) rapporteert Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) aan het kabinet over de milieukwaliteit (jaarlijks de Milieubalans, periodiek fact-finding studies t.b.v. ex-ante en ex-post beleidsevaluaties) en ontwikkelingen in milieukwaliteit en duurzaamheid (Milieuverkenningen, Duurzaamheidsverkenningen). MNP draagt bij aan de ondersteuning van besluitvormingsprocessen op milieugebied en duurzaamheid via integrale studies en verkenningen t.b.v. maatschappelijke afwegingen. Andere departementen zijn verplicht MNP relevante informatie aan te leveren. Voor het ministerie van LNV betreft dit data en informatie over de thema's 'duurzame landbouw', verdroging, mest en ammoniak, verzuring, bestrijdingsmiddelen, zware metalen, energie, broeikasgassen, en fijn stof (Emissie Registratie). Bij verkenningen duurzame landbouw is de vraag 'hoe reageren ondernemers op diverse toekomstscenario's en wat betekent dit voor de ontwikkeling en toekomst van het landelijke gebied in diverse regio's in Nederland'. Omdat de Nederlandse economie en landbouw sterk export georiënteerd zijn, is het van belang deze ontwikkelingen in internationale context te zien en op de hoogte te zijn van regionale ontwikkelingen elders in Europa (om van te leren). De verkenningen hebben als tijdshorizon het jaar 2030.

Samenvattend, in overleg met MNP en LNV worden bijdragen geleverd aan:

- (i) *Milieubalans*: aanleveren van gegevens t.b.v. Emissie Registratie, monitoring voortgang Kyoto-protocol (koolstofopslag in bos en bodem), monitoring voortgang transitie duurzame landbouw, beoordelen van concept-rapportages;
- (ii) *Ex-ante en ex-post beleidsevaluatiestudies* van bijvoorbeeld gewasbeschermingsbeleid en mestbeleid. Deze beleidsevaluatiestudies worden periodiek uitgevoerd (wettelijk vastgelegd) door MNP en vragen periodiek om bijdragen vanuit WOT-NM
- (iii) *Duurzaamheidsverkenningen, Milieuverkenningen*: fact-finding studies en verkenningen, die tot doel hebben om knelpunten en ontwikkelingen in de relatie tussen landbouw – milieu – natuur te analyseren, om bij te dragen aan het genereren van beelden en visies ten behoeve van het debat over duurzame landbouw en het ambitieniveau voor 2030. De studies worden uitgevoerd in interacties met en participatie van LNV-beleidsdirecties.
- (iv) *Ondersteunend onderzoek*: onderhoud en beheer van databestanden en modellen, t.b.v. de onder (i), (ii) en (iii) genoemde studies. Goede modellen en databestanden zijn van groot belang. Met deze modellen en databestanden kan snel en adequaat ingespeeld worden op aanvullende en nieuwe vragen vanuit het beleid.

10. De beoogde en daadwerkelijk in 2005 bereikte (tussen)resultaten;

Strategische verkenningen en integrale studies duurzame landbouw

- Verkenningen landbouw
rapportage volgt maart 2006
- SENSOR
voortgang volgens planning
- Monitoring transitie landbouw
doorgeschoven naar 2006,
samen met budget uit 2006
- EURuralis (projectplan v2.0)
afgerond volgens planning

Producten voor Milieubalans, Milieuverkenningen en (ad hoc) beleidsstudies (WOT)

- Bijdragen ten behoeve van Milieubalans 2005 : conform planning gerealiseerd
- Bijdragen aan de Emissie Registratie: conform planning gerealiseerd
- Kyoto protocol: afronding februari 2006
- Uniforme mestcijfers t.b.v. WUM 2003 en 2004: conform planning gerealiseerd
- Werkzaamheden Meststoffenbesluit: conform planning gerealiseerd

Beheer en verbetering van modellen en databestanden

- Werkzaamheden m.b.t. Mest- en Ammoniakmodel: conform planning gerealiseerd
- Verbeteringen Nutrientenemissiemodel Stone: aangepast, maar gerealiseerd

Afronding projecten uit 2004

- Internationale context duurzame landbouw: afgerond
- Analyse casussen duurzame landbouw: afronding begin 2006

Communicatie en Coördinatie

- Communicatie: afronding voorjaar 2006
- Coördinatie en programmaleiding: conform planning gerealiseerd

10. De gerealiseerde kennisoverdracht richting doelgroep en de benutting van ontwikkelde kennis door de doelgroep.

Gegevens die vanuit het programma zijn aangeleverd aan de Emissieregistratie zijn gebruikt voor nationale en internationale rapportages. Hiermee worden onder andere bedoeld de Milieubalans, maar ook verplichte rapportages over de verandering in de emissie van broeikasgassen zoals weergegeven in het kader van het Kyoto protocol. Daarnaast is diverse kennis van Wageningen-UR ingebracht bij de beoordeling van Milieubalans concepten.

Projectplannen en tussentijdse resultaten van de deelprojecten Verkenningen Landbouw zijn drie keer besproken in een begeleidingsgroep met vertegenwoordigers van LNV, VROM en MNP. Deze projecten leveren input voor Milieuverkenningen en Duurzaamheidsverkenningen.

11. De samenwerking tussen de bij het thema betrokken DLO-instituten en andere instellingen/organisaties;

Diverse kennisinstellingen binnen Wageningen-UR (Environmental Sciences, Social Sciences, Plant Sciences, Animal Sciences) zijn betrokken bij de uitvoering van de projecten in het kader van verkenningen Landbouw. Bij projecten die worden uitgevoerd specifiek t.b.v. MNP vindt geregeld overleg plaats met de MNP-vertegenwoordiger(s). Ook heeft afstemming plaatsgevonden met themaleiders van KB- en BO-clusters

Project-rapportages WOT-04-385

Overzicht projecten WOT-04-385

Projectnummer	Projecttitel	Pagina
10233-01 / 230396-01 LEI 30270 / LEI 30493 PRI 7100200400	Programmaleiding	17
11840-01	Communicatie	19
10234-01 / LEI 30367	Milieubalans 2006	21
11478-01 / LEI 30432	Emissieregistratie	23
10196-01	Meststoffenbesluit	25
232055-01	Kyoto Protocol en klimaat	27
232072-01 / 232088-01 231547-01 / LEI 20524 LEI 30506 PRI 7100500400	Verkenningen duurzame landbouw	29
232321-01	EU ruralis - kennisbasis 2005	31
232128-01	Afronding Hydrologie STONE 2005	33
LEI 30165	MAM	35
LEI 30408	Werkgroep Uniformering Mestcijfers	37
LEI 20501	Monitoring Transitie Duurzame Landbouw	39
LEI 20275	Internationale context duurzame landbouw	41
PRI 7100207500	Transitiemanagement duurzame landbouw	43
	Kennis Online	45

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureaufunctie
Projecttitel:	Programmaleiding
Projectnummer:	10233-01, 230396-01, LEI 30270, LEI 30493, PRI 7100200400
Projectleider:	Oene Oenema, Alterra (Willy Baltussen, LEI; Hugo van der Meer, PRI)
Uitvoerende instellingen:	Alterra, LEI, PRI
Doelgroep/probleemhebber:	Begeleidingscommissie, beleidsdirecties, VROM, MNP, regionale directies, provincies.
Contactpersoon van de doelgroep:	Dhr. H.J. Haanstra (LNV-directie Platteland)
Startdatum:	01-01-2005
Einddatum:	31-12-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004	3,7 (LEI)	3,7 (LEI)	
Reguliere programmagelden	82 (Alterra) 10 (LEI) 8 (PRI)	52,2 (Alterra) 10 (LEI) 8 (PRI)	
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	103,7	73,9	
Overig (indien van toepassing)	nvt	nvt	nvt

Kennisbehoefte doelgroep:

Programma 385 is gericht op het aanleveren van informatie en gegevens aan het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP), adviezen aan ministeries van LNV en VROM, en op het uitvoeren van onderbouwend onderzoek. De kaders voor de producten van het MNP geeft LNV jaarlijks aan via een kaderbrief. Dit impliceert dat er vele samenwerkingsverbanden, doelgroepen, kennisgebruikers, stuurgroepen, werkgroepen en aanpalende programma's betrokken zijn bij programma 385. De programmaleiding is er op gericht om vanuit een heldere visie op het milieukundige onderzoek effectief en efficiënt sturing te geven aan het programma, in overleg met de programmacommissie Milieu, de adviescommissie, beleidsdirecties en de Emissie Registratie. Daartoe vindt frequent overleg plaats, worden notities gemaakt, instructies gegeven en wordt verantwoording afgelegd.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van onderhavig project is:

1. Algehele programmaleiding, oriëntatie op ontwikkelingen in beleid en maatschappij
2. Het maken van werkplannen en programmeringsnotities, in overleg met begeleidingscommissie, projectleiders en programmaleiders van aanpalende programma's
3. Overleg met de Programmacommissie Milieu, de adviescommissie, beheerder WOT-unit en met de projectleider Emissieregistratie
4. Het bewaken van inhoud, kwaliteit, en voortgang van projecten
5. Rapportages aan en overleg met beleidsdirecties en adviescommissie
6. Algehele financieel beheer en controle
7. Opstellen van concepteindrapportage van programma 385.
8. Het voeren van regie op het milieuonderzoek en het onderzoek naar duurzame landbouw in LNV-programma's, in overleg met begeleidingscommissies en DWK

Aanpak en tijdpad:

Werkplan 2005 wordt in grote mate bepaald door reguliere werkzaamheden, zoals hierboven aangegeven. Speciale aandacht zal worden besteed aan de coördinatie van de duurzaamheidsverkenningen. Speciale aandacht is nodig voor het verder ontwikkelen van de regie-functie voor milieuonderzoek, in overleg met begeleidingscommissie en DWK. Tenslotte is speciale aandacht nodig voor coördinatie en uitvoering van de gevraagde werkzaamheden van het Milieu- en Natuurplanbureau.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

- Voortgangsrapportage 2003 en werkplan voor 2005 gerealiseerd
- Beoogde doelen en financiële middelen per project schriftelijk vastgelegd en gemonitord
- Voortgang werkzaamheden per project twee keer besproken met individuele projectleiders
- Conceptrapportages en artikelen van projecten beoordeeld
- Regulier en ad hoc overleg met projectleiders
- Regulier overleg met programmaleiders andere programma's
- Overleg met Milieu- en Natuurplanbureau, adviescommissie, beleidsdirecties
- Overleg met leden programmateam, Stuurgroep planbureauonderzoek, stuurgroep STONE, programmaleiders van andere DWK-programma's gerealiseerd

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Voortgang van het programma is besproken met de vertegenwoordigers Milieu- en Natuurplanbureau, voorzitter van de adviescommissie en met de betrokken beleidsdirecties.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureaufunctie
Projecttitel:	Communicatie
Projectnummer:	11840-01
Projectleider:	Jennie van der Kolk
Uitvoerende instellingen:	Alterra, WING, LEI
Doelgroep/probleemhebber:	Adviescommissie, MNP, beleidsdirecties, VROM, regionale directies, provincies, LTO
Contactpersoon van de doelgroep:	Dhr. H.J. Haanstra (LNV-directie Platteland)
Startdatum:	01-01-2005
Einddatum:	31-12-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004			
Reguliere programmagelden	40	42,5	
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	40	42,5	
Overig (indien van toepassing)	nvt	nvt	nvt

Kennisbehoefte doelgroep:

Dit project richt zich op het verspreiden van informatie over doel en resultaten van het programma, intern en extern, en op het profileren van het programma, zodat effectiviteit en efficiëntie van het werk in het programma wordt vergroot. Door uitwisseling van informatie en kennis wordt kennis van anderen benut en wordt voorkomen dat 'wielen opnieuw worden uitgevonden'. Uitwisseling van informatie en kennis wordt bewerkstelligd door het organiseren van interne en externe bijeenkomsten en door het verspreiden van informatie over het programma, via de website, Kennis Online, flyers, posters, beleidssamenvattingen per project, workshops en bijeenkomsten. Een belangrijke taak is ook het coördineren van de communicatie, en het stimuleren van projectleiders tot communicatie. De werkzaamheden zijn verder beschreven in het communicatieplan van het programma.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van onderhavig project is:

1. Het profileren van het programma en het versterken van de kenniscirculatie;
2. Het bevorderen en coördineren van de interne communicatie binnen het programma, de communicatie tussen programma 385 en andere LNV-programma's, de communicatie binnen het koepelproject 'duurzame landbouw', de communicatie met begeleidingscommissie en beleidsdirecties en de communicatie met derden;
3. Het stimuleren en het coördineren van het maken van publicaties over projecten in het programma.

Aanpak en tijdpad:

De communicatie van programma 385 heeft zich in 2005 met name gericht op het schrijven van het boekje "Landbouw, Milieu en landelijk gebied in transitie". Dit boekje had tot doel om een synthese te maken van de resultaten van het onderzoek van de afgelopen jaren dat binnen programma 385 is uitgevoerd. Er is specifieke aandacht besteed aan de rol van innovatie, transitie management en kennis in de ontwikkeling van een meer duurzame landbouw en landelijk gebied. Het rapport wordt voorjaar 2006 afgerond.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

De bedoeling is om rond het uitbrengen van het boekje, dat als WOT-studie wordt uitgebracht, een bijeenkomst te organiseren waarin de studie wordt aangeboden aan het Ministerie van LNV en aan het

MNP. Na de externe beoordelingsronde is besloten om deze bijeenkomst door te schuiven naar medio 2006.

Interne communicatie heeft plaatsgevonden via projectleidersbijeenkomsten en bilaterale besprekingen. Diverse rapporten zijn beoordeeld en daarna als WOt, LEI of Alterra-rapport uitgebracht.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Onderhavig project is gericht op verbetering (effectiviteit en efficiëntie) van de kennisoverdracht ten behoeve van de ontwikkeling, uitvoering en ondersteuning van beleid en beheer. Dat wordt gedaan door gerichte communicatie met betrokken actoren en door het organiseren van bijeenkomsten.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureau functie
Projecttitel:	Milieubalans
Projectnummer:	10234-01, LEI 30367
Projectleider:	Jennie van der Kolk, Alterra (Marga Hoogeveen, LEI)
Uitvoerende instellingen:	Alterra, LEI
Doelgroep/probleemhebber:	VRM, beleidsdirecties LNV, kabinet, parlement, NGO's
Contactpersoon van de doelgroep:	lr. R. van den Berg (MNP)
Startdatum:	01-01-2005
Einddatum:	31-12-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004	14,5 (LEI)	14,5 (LEI)	
Reguliere programmagelden	26 (Alterra)	11,6 (Alterra)	
	34 (LEI)	24,8 (LEI)	
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	74,5	50,9	
Overig (indien van toepassing)	nvt	nvt	nvt

Kennisbehoefte doelgroep:

De Milieubalans is een jaarlijkse rapportage van Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) aan regering en parlement over de toestand van het milieu in Nederland en de effectiviteit en efficiëntie van het gevoerde milieubeleid. De Milieubalans wordt door MNP opgesteld in samenwerking met diverse onderzoeksinstituten. De werkzaamheden ten behoeve van de Milieubalans vloeien voort uit wet op Milieubeheer (wet op Milieuplanbureau). Werkzaamheden door instellingen van Wageningen-UR worden in overleg met vertegenwoordigers van MNP vastgesteld. Het aanleveren van bepaalde gegevens is een jaarlijks terugkerende bezigheid. Andere activiteiten hangen af van de prioriteiten die vanuit het projectteam Milieubalans worden gesteld. Grote wensen (werkzaamheden) worden apart aanbesteed en gecontracteerd.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van onderhavig project is (in overleg met de vertegenwoordiger(s) van MNP):

1. Het aanleveren van gegevens over ontwikkelingen in de landbouw en over de milieudruk door de landbouw aan Milieu- en Natuurplanbureau (bruto-toegevoegde waarde, energie, bestrijdingsmiddelen, dierlijke mest, ammoniakemissie, verdroging, vernatting, verontreiniging) ten behoeve van de Milieubalans;
2. Het leveren van ideeën voor en commentaar op concepten van Milieubalans.

Aanpak en tijdspad:

In dit project zijn gegevens aangeleverd aan Milieubalans 2005. Deze zijn weergegeven in een publicatie. Ook zijn in het externe concept en het RMC concept van de Milieubalans 2005 becommentarieerd door experts vanuit Wageningen-UR.

Verder is overleg geweest over het aanleveren van gegevens ten behoeve van de Milieuverkenning die in 2006 zal verschijnen. Hiervoor zijn data opgeleverd met betrekking tot de efficiëntie van fosfaat- en stikstofgebruik in de Nederlandse landbouw tussen 1810 en 2000.

Daarnaast zijn najaar 2005 de voorbereidingen gestart voor gegevens aanleveren voor de Milieubalans 2006.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Milieubalans 2005 en Milieubalans 2006; en Milieucompendium.

Hoogeveen, M.W., H.H. Luesink, L.J. Mokveld & J.H. Wisman. 2005. Uitgangspunten en berekeningen voor de Milieubalans 2005. intern LEI-rapport, LEI, Den Haag.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De resultaten worden vermeld in de Milieubalans 2005 en Milieucompendium.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureaufunctie
Projecttitel:	Emissieregistratie
Projectnummer:	11478-01, LEI 30432
Projectleider:	Jennie van der Kolk, Alterra (Marga Hoogeveen, LEI)
Uitvoerende instellingen:	Alterra, LEI
Doelgroep/probleemhebber:	VROM, beleidsdirecties LNV, kabinet, parlement, NGO's
Contactpersoon van de doelgroep:	Dhr. H.J. Haanstra (LNV-directie Platteland)
Startdatum:	01-01-2005
Einddatum:	31-12-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004			
Reguliere programmagelden	20 (Alterra) 10 (LEI)	19 (Alterra) 10 (LEI)	
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	30	29	
Overig (indien van toepassing)	nvt	nvt	nvt

Kennisbehoefte doelgroep:

De werkgroep Landbouw van de Emissieregistratie (ER) heeft tot taak het verzamelen van emissiegegevens in de centrale database te stroomlijnen en te coördineren. Daartoe worden protocollen opgesteld en zonodig gereviseerd. De emissiegegevens zijn afkomstig van verschillende deelnemende instellingen en dienen uniform verzameld, bewerkt, opgeslagen en gerapporteerd te worden. Vanuit programma 385 worden bijdragen geleverd aan deze taken, in overleg met de andere participerende instellingen (MNP, CBS, RIZA, TNO). De bijdragen vanuit programma 385 worden in overleg met de voorzitter van de werkgroep Landbouw besproken.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van onderhavig project is:

1. bijdrage leveren aan de werkgroep Landbouw als werkveldtrekker broeikasgassen en als lid ammoniak-emissies;
2. aanleveren van gegevens (zoals energie, ammoniakemissies, emissies van fijn stof, bestrijdingsmiddelen);
3. regie, planning en coördinatie van bijdragen van instellingen van Wageningen-UR aan de Emissieregistratie.

Aanpak en tijdspad:

In 2005 is aan al de hierboven aangegeven doelen gewerkt. Deels betreft het jaarlijks terugkerende activiteiten. Op verzoek van de voorzitter is speciale aandacht besteed aan de planning en coördinatie van de data-inwinning.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Producten en resultaten van de Emissieregistratie zijn bedoeld voor beleid, onderzoek en praktijk. Resultaten worden samengevat in Milieucompendium en diverse andere rapportages, zoals de rapportages "Emissies in Nederland per regio; jaarrapport en ramingen" in de rapportagereeks Doelgroepmonitoring. De database kan via internet worden geraadpleegd.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Emissiecijfers worden gebruikt voor nationale en internationale rapportages, en zijn de basis van fact-finding studies over de effectiviteit van het milieubeleid.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureaufunctie
Projecttitel:	Meststoffenbesluit
Projectnummer:	10196-01
Projectleider:	Phillip Ehlert
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-directie Landbouw, EU, LTO
Contactpersoon van de doelgroep:	Mw.ir. J.F. van Gernerden (LNV-directie Landbouw)
Startdatum:	01-01-2005
Einddatum:	31-12-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004			
Reguliere programmagelden	20	20	
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden	12,2	12	
<i>Totaal LNV</i>	32,2	32	
Overig (indien van toepassing)	nvt	nvt	nvt

Kennisbehoefte doelgroep:

Op basis van aanvragen voor ontheffing en vragen van beleidsverantwoordelijken en bedrijfsleven worden adviezen uitgebracht aan de Commissie van Deskundigen in kader Meststoffenbesluit, het RIKILT, het Ministerie LNV, en Nederlandse vertegenwoordigers in EU en BENELUX. Het gaat jaarlijks om circa 10 à 20 aanvragen, gekoppeld aan producten (meststoffen, bodemverbeterende middelen).

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van onderhavig project is:

1. het beoordelen van de landbouwkundige kwaliteit en werkzaamheid en de toetsing van milieukundige gevolgen bij landbouwkundig verantwoorde toepassingen van dierlijke en organische meststoffen dierlijke en organische meststoffen, mineralen meststoffen, (organisch) bodemverbeterende middelen, substraten en voedingsbodems en rest- en afvalstoffen;
2. opstellen van adviezen aan aanvragers van ontheffing van verbodsbepalingen t.b.v. de opzet en uitvoering van landbouwkundig verantwoord onderzoek om de effectiviteit van het ter ontheffing aangeboden product vast te stellen;
3. opstellen van adviezen aan de Commissie van Deskundigen in het kader van het Meststoffenbesluit;
4. opstellen van landbouwkundige adviezen aan de vertegenwoordiger voor Nederland bij harmonisatie van regelgeving van de handel in meststoffen in EU en Benelux-verband.

Aanpak en tijdpad:

Het werkplan volgt uit de aanvragen voor ontheffing en de vragen die worden gesteld. Het gaat om het inhoudelijk beoordelen van 10 à 20 aanvragen en het toetsen van de opgestelde adviezen door de Commissie van Deskundigen van het Meststoffenbesluit. Sommige aanvragen vergen weinig aandacht (enkel het bestuderen van de aanvraag en het schrijven van een brief), anderen vragen veel aandacht (bestudering van dossiers en literatuur, overleg met aanvragers en andere opstellers van de adviezen (EC-LNV, RIKILT)). Uitgebreide verzoeken worden door de aanvrager betaald. Dit jaar is aan twee van deze uitgebreide verzoeken uitvoering gegeven. Het betreft het toepassen van de basisvrachtbenadering op fosfaat in compost en beoordeling van co-vergiftingsmaterialen ten behoeve van opname in de zogenoemde positieve lijst.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Dit jaar werden 15 aanvragen ingediend. Daarnaast werden 13 aanvragen afgehandeld die al 2004 waren ingediend. Hiervan zijn uiteindelijk 12 producten voorgedragen voor een ontheffing. Bij 5 aanvragen werd een negatief advies uitgebracht, 11 aanvragen zijn nog in behandeling. De indieners zijn in de gelegenheid gesteld om aanvullende informatie te verstrekken of de aanvragen zijn net voor de jaarwisseling ingediend. De beoordeling wordt uitgevoerd in samenwerking met de Directie Kennis van het Ministerie van LNV. Daarnaast is ondersteuning gegeven aan het proces dat de overheveling van de Meststoffenwet 1947 naar de Meststoffenwet 1986 (MW 1986) wordt genoemd. Het doel is om de verhandeling van meststoffen (MW 1947) te integreren met het stelsel van bepalingen rond dierlijke mestoverschotten (MW1986). Beoogd wordt om tot een eenvoudiger stelsel van regels voor het handelen in meststoffen te komen. Vakinhoudelijke inbreng is gegeven bij opties om te komen tot vereenvoudiging. Het gaat daarbij in het bijzonder om de afbakening tussen meststof en afvalstof. Het betreft een vervolg op acties die in 2004 gestart zijn.

In opdracht van LNV, directie DL is een studie uitgevoerd betreffende de toepassing van de basisvrachtbenadering op fosfaat van compost. De studie heeft tot doel gehad om de hoeveelheid fosfaat te kwantificeren die afkomstig is van het grondaandeel in compost. Het resultaat van de studie is een onderdeel van beleidsafweging geweest bij de vrijstelling van een deel van het fosfaat van compost in het kader van het stelsel van gebruiksnormen. De studie resulteerde in een rapport dat voorgelegd werd aan vier externe deskundigen. Daarnaast is het rapport gepresenteerd aan belanghebbenden (LNV en de compostsector). Het rapport ligt thans voor advies bij de CDM. In de uitvoeringsregeling Meststoffenwet is een voorziening getroffen voor een fosfaatvrije voet voor fosfaat van compost.

Op 25 januari 2005 is een presentatie gegeven op de informatiebijeenkomst "positieve lijst co-vergisting" in de Jaarbeurs te Utrecht. Daarnaast zijn 25 materialen beoordeeld voor opname op de zogenoemde positieve lijst. Dit heeft geleid tot uitbreiding van de bestaande lijst (Stcrt. 112; 10 juni 2004) met 7 nieuwe producten (Stcrt. 86, 4 mei 2005). Begin 2006 wordt deze lijst opnieuw uitgebreid.

Producten

Aanvragen Ontheffingsbeschikking Verbodbepalingen Meststoffen

- Adviezen betreffende aanvragen voor ontheffing (in briefvorm, in gemeenschappelijk overleg en verantwoording opgesteld met DK)

Basisvracht

- Phillip Ehlert (2006). Toepassing van de basisvrachtbenadering op fosfaat van compost. Advies. WOt rapporten 5, WOT N&M, Wageningen.
- Regeling van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 4 november 2005, nr. TRCJZ/2005/3295, houdende regels ter uitvoering van de Meststoffenwet (Uitvoeringsregeling Meststoffenwet).

Co-vergistingsmaterialen

- Adviezen betreffende co-vergistingsmaterialen (in notavorm, in gemeenschappelijk overleg en verantwoording opgesteld met DK)
- Wijziging Meststoffenbeschikking 1977, Staatscourant 4 mei 2005, nr 86, blz. 12

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De resultaten van de bevindingen worden in de vorm van adviezen aan de Commissie van Deskundigen in het kader van het Meststoffenbesluit, aan beleidsverantwoordelijken en bedrijfsleven aangeboden. De resultaten hebben geleid tot:

- Verlenen van ontheffingen in het kader van de Meststoffenwet 1947/Meststoffenbeschikking 1977
- Regeling voor vrijstelling van een deel van het fosfaat in compost (opgenomen in de uitvoeringsregelingen Meststoffenwet).
- Opname van co-vergistingsmaterialen in de zogenoemde positieve lijst (aanvulling Meststoffenbeschikking 1977)

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureaufunctie
Projecttitel:	Kyoto Protocol
Projectnummer:	232055-01
Projectleider:	Peter Kuikman
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties LNV, IPCC, COP, kabinet, parlement, NGO's
Contactpersoon van de doelgroep:	Dhr. H.J. Haanstra (LNV-directie Platteland); Ir. G.J. van den Born (MNP) en ir. P.W.H.G. Coenen (TNO) voor CRF en NIR
Startdatum:	01-01-2005
Einddatum:	31-12-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004			
Reguliere programmagelden	50	34,9	15 ¹
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	50	34,9	15 ¹
Overig (indien van toepassing)	nvt	nvt	nvt

¹ In overleg met opdrachtgever ten behoeve van de afhandeling van de externe review begin 2006 en controle van de NIR2004 getallen

Kennisbehoefte doelgroep:

Alle landen die het Kyoto protocol van 1997 hebben ondertekend hebben de verplichting om jaarlijks de veranderingen in de emissie van broeikasgassen te rapporteren. De rapportage over voorraad en vastlegging van koolstof in bos en bodem door bossen en landgebruikveranderingen vormt een onderdeel van deze verplichting. In 2004 is een protocol opgesteld voor de rapportage over vastlegging van koolstof in bos en bodem door bossen en landgebruikveranderingen. In 2005 wordt dat protocol toegepast om voor de eerste keer een conceptrapportage op te stellen ten behoeve van de NIR2006 (National Inventory Report).

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van onderhavig project is:
Verzamelen, bewerken en rapporteren van gegevens over de koolstofvastlegging in bos en bodem door veranderingen in landgebruik en bossen, volgens geaccordeerde protocollen, ten behoeve van de Nederlandse rapportage in het kader van het Kyoto Protocol.

Aanpak en tijdpad:

In 2005 zullen in overleg met de begeleidingscommissie en de projectleider van de Emissieregistratie ER gegevens worden verzameld en bewerkt om te komen tot de beste schatting van de voorraad en veranderingen in de voorraad van koolstof in bos en bodem. De gegevens zullen conform het geaccordeerde protocol worden verzameld, bewerkt en gerapporteerd.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

- Opstellen van de cijfers voor voorraad en veranderingen van koolstof in bossen en bodems in Nederland conform de geldende IPCC richtlijnen en format aan MNP – ER en TNO
- Invullen van de CRF tabellen in overleg met MNP en ter ondersteuning van de ER en vastleggen en up-to-date houden van de dataset 1990 - nu
- Overleg en afstemming over methodologie, protocollen en werkprocessen via werkgroep WEBSinks voor NIR2003 (begin 2005) en NIR2004 (eind 2005)
- Aanleveren en aanvullen van documentatie bij de CRF tabellen inclusief completeren van de tabellen

met notation keys

- Organisatie van een zogenaamde external review door experts van respectievelijk bosgegevens en bodemgegevens in de Nederlandse rapportage (eind 2005 – begin 2006)
- Documentatie van de aanvullingen, aanpassingen en wijzigingen in de Nederlandse systematiek opstellen in aanvulling op bestaande serie rapporten.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Producten en resultaten zijn bedoeld voor het beleid en zullen in een rapport worden gepubliceerd. De achtergronddocumenten voor bodem en bos zijn respectievelijk Nabuurs et al. (2005) Alterra rapport 1035-1 en de Groot et al. (2005) Alterra rapport 1035-3. De aanvullingen en wijzigingen uit 2005 worden in een notitie met wijzigingen van Nabuurs et al (2006) onder Alterra nummer 1035-5 vastgelegd (gereed begin 2006).

Nabuurs, G.J., I.J. van den Wyngaert, W.D. Daamen, A.T.F. Helmink, W de Groot, W.C. Knol, H. Kramer & P Kuikman; National System of Greenhouse Gas Reporting for Forest and Nature Areas under UNFCCC in The Netherlands; Alterra rapport 1035-1

Kuikman, P.J., J.J.H van den Akker & F. de Vries; Emission of N₂O and CO₂ from organic agricultural soils; Alterra rapport 1035-2

Groot, W.J.M. de, R. Visschers, E. Kiestra, P.J. Kuikman & G.J. Nabuurs; Nationaal systeem voor de rapportage van voorraad en veranderingen in bodem-C in relatie tot landgebruik en landgebruikveranderingen in Nederland aan de UNFCCC; Alterra rapport 1035-3

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureaufunctie
Projecttitel:	Verkenningen duurzame landbouw
Projectnummer:	232072-01, 232088-01, 231547-01, LEI 20524, LEI 30506, PRI 7100500400
Projectleider:	Willem Rienks, Alterra
Projectmedewerkers	Jennie van der Kolk en Dirk Michael Wachser (Alterra), Piet Rijk, Ida Terluin, Cees de Bont en Willy Baltussen, (LEI), Fred Tonneijck, Hein Korevaar en Pieter Vereijken (PRI), Bram vd Maas (PPO-glas) en Marike Boekhoff (ASG)
Uitvoerende instellingen:	Alterra, LEI, PRI, ASG
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties LNV, transitieteam, MNP, VROM, kabinet, parlement, NGO's
Contactpersoon van de doelgroep:	Dhr. H.J. Haanstra (LNV-directie Platteland), Ir. R. van den Berg : (MNP)
Startdatum:	01-01-2005
Einddatum:	31-12-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004			
Reguliere programmagelden	221 (Alterra) 38 (LEI) 41 (PRI)	217,6(Alterra) 38 (LEI) 41 (PRI)	
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	300	297	
Overig (indien van toepassing)	50 (SENSOR-cofinanciering)	50	nvt

Kennisbehoefte doelgroep:

De transitie naar duurzame landbouw vergt integrale en structurele maatschappelijke vernieuwingen (systeeminnovaties) met een lange tijdshorizon. Regering en parlement hebben aangegeven dat voor de transitie naar duurzame landbouw transitiebeleid nodig is, om richting te geven aan het transitieproces en om dat proces te versnellen. Het ambitieniveau voor duurzame landbouw 2030 is daarbij richtinggevend voor het beleid, rekening houdend met (autonome) ontwikkelingen in de maatschappij, nationaal en internationaal. Dit project beoogt een bijdrage te leveren aan de Duurzaamheidsverkenningen van MNP-RIVM en aan het debat over de transitie duurzame landbouw en aan het transitiebeleid door vooronderstellingen te toetsen, voor- en nadelen van beleidsopties te verkennen, hardnekkige onduurzaamheden in de landbouw te identificeren.

Doelstelling van het onderzoek:

Het algemene doel van onderhavig project is het verkennen van de duurzaamheid en onduurzaamheid van ontwikkelingen in de landbouw en van de duurzaamheid en onduurzaamheid (ontmythologiseren) van beleidsopties. Specifieke doelen zijn:

- Hoe reageren ondernemers, boeren en bewoners in een regio op de verschillende – extreme - wereldbeelden?
- Wat zijn de dilemma's en barrières, en wat zijn de kansen voor de ontwikkeling van landbouw en platteland in verschillende regio's in Nederland?
- Hoe scoren die toekomstbeelden op de 3P's?

- Welke technische instrumenten en beleidsinstrumenten kunnen worden ingezet om bij te sturen, om te voorkomen dat bedrijven en het platteland relatief gunstig scoren voor 1 of 2 P's, maar ongunstig op de 1 of 2 andere P's.
- Hoe verhouden die bedrijven en regio's zich tot andere regio's en bedrijven in EU-25; wat zijn de overeenkomsten en verschillen.
- Wat vinden de relevante stakeholders van de geschetste toekomstbeelden?

De analyses worden in deelprojecten uitgevoerd, maar procesmatig aangestuurd vanuit een kernteam dat geregeld overleg voert met begeleidingscommissie, MNP en transitieteam duurzame landbouw. Dit impliceert dat specifieke doelen on-the-go bijgesteld kunnen worden.

Aanpak en tijdpad:

Begin 2005 zijn doelen van onderhavig project verder aangescherpt en uitgewerkt in concept-projectplannen, in overleg met de begeleidingscommissie en MNP. Werkzaamheden in de projectplannen worden in 2005 uitgevoerd, in overleg met begeleidingscommissie en MNP.

In 2005 zijn 3 deelprojecten uitgevoerd.

- In deelproject 1 is een vertaalslag gemaakt van de betekenis van 4 algemeen gebruikte wereldbeelden (IPCC, duurzaamheidsverkenningen) naar een toepassing op regionaal niveau binnen Nederland.
- In deelproject 2 is voor 4 regio's in Nederland met plattelandsondernemers verkend hoe de toekomst van het gebied en het plattelandsbedrijf (mn landbouw en recreatie) er uit ziet richting 2030 voor 2 toekomstige wereldbeelden.
- In deelproject 3 is voor 4 Europese regio's – Zuidoost Engeland, Murcia, Emilia Romagna en Slaskie – een verkenning gemaakt van de ontwikkeling van het landelijk gebied onder twee extreme scenario's. Hoe ziet de toekomst van die gebieden er uit en welke ontwikkelingsfasen kunnen worden onderscheiden. Parallel met dit project loopt het IP SENSOR project waaraan ook een bijdrage is geleverd.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Voor ieder van de drie deelprojecten is een afzonderlijk rapport gemaakt. Deze rapporten zijn op dit moment in concept beschikbaar.

1. De Bont, C.J.A. et al. (2005). Impact van verschillende wereldbeelden op de landbouw in Nederland. Achtergronddocument bij 'Verkenning Duurzame Landbouw'. WOt werkdocumenten19, WOT N&M, Wageningen.
2. Van der Kolk, J.W.H., et al. (2006). Verkenningen Duurzame Landbouw. Deelproject 2: Doorwerking van wereldbeelden in vier Nederlandse regio's. WOt-publicatie, WOT N&M, Wageningen.
3. Rienks, W.A. (2006). Towards sustainable agriculture and rural areas in Europe – an assessment of four EU regions. WOt werkdocumenten 21, WOT N&M, Wageningen.

In het kader van deelproject 2 zijn diverse workshops georganiseerd met stakeholders in de diverse regio's. In het kader van deelproject 3 is een verkenning gemaakt van stakeholders in de Europese regio's.

Uit de studies blijkt dat de contrasterende wereldbeelden bij ondernemers tot duidelijk verschillende beslissingen en daardoor tot verschillende ontwikkelingen van het landelijke gebied leiden. Ook blijkt dat de identiteit, en sociaal-culturele en biofysische factoren in een regio sterk blijven doorwerken in de ontwikkelingsrichting en het ontwikkelingspad. Dit impliceert dat er forse regionale verschillen blijven.

De verkenning van vier contrasterende regio's in Europa laat zien dat er deels gelijke en deels verschillende ontwikkelingspaden worden betreden.

Binnen het project Sensor is een prototype instrumentarium ontwikkeld voor typering van regio's in Europa op basis van sociaal-economische, biofysische en landschappelijke kenmerken.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Producten en resultaten zijn bedoeld voor beleid (nationaal, EU).

Over de doorwerking van de resultaten valt op dit moment nog niet veel te zeggen, daarvoor is eerst verdere uitwerking en analyse nodig.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureaufunctie
Projecttitel:	EU-ruralis (Kennisbasis)
Projectnummer:	232321-01
Projectleider:	Willem Rienks
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	
Contactpersoon van de doelgroep:	
Startdatum:	01-01-2005
Einddatum:	31-12-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004			
Reguliere programmagelden	30	2,8	
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	30	2,8	
Overig (indien van toepassing) KB1 (opdam)	35	35	0

Kennisbehoefte doelgroep:

Het algemene doel van dit project is om EURuralis verder te ontwikkelen. De ontwikkeling zal moeten leiden tot een nieuwe CD-versie van Eururalis (EU ruralis 2.0). EURuralis wordt ingezet bij EU beleidsmakers om een discussie over de toekomst van het Europese platteland en daarmee samenhangend beleid te ondersteunen en te bevorderen.

Doelstelling van het onderzoek:

Een afgeleid doel van dit project is in te schatten of het EURuralis-instrument dat is ontwikkeld voor Europees schaalniveau, toegepast kan worden om vragen op schaalniveau van individuele lidstaten te beantwoorden. Het gaat daarbij enerzijds om het identificeren van lacunes in de gebruikte methoden, modellen en data. Anderzijds is het doel om te kijken of de output-thema's en data van EURuralis aansluiten bij de thema's op lidstaatsniveau en na te gaan in hoeverre actieve (wetenschappelijke en beleidsmatige) betrokkenheid is te verkrijgen. Dit laatste wordt vooral gericht op Polen.

Aanpak en tijdpad:

Een aantal activiteiten is in de tweede helft van 2005 uitgevoerd in het kader van dit project. Dit zijn:

- Een tweetal interdepartementale bijeenkomsten over identificatie en specificatie van beleidsopties in EURuralis.
- Een internationale EU bijeenkomst voor beleidsmakers en wetenschappers over identificatie van beleidsopties, schaal en te prioriteren thema's.
- Opstellen van een document met een overzicht van de beleidsopties en een conceptueel kader voor evaluatie van deze opties (doelen, indicatoren, evaluatiemethodiek)
- Organiseren van betrokkenheid van Europese instituten en beleidsmakers bij de ontwikkeling van EURuralis ter voorbereiding van EU brede policy steering group en een scientific steering group.
- Maken van een 'dummy' cq prototype van EURuralis 2.0 en presentatie daarvan op conferentie van Plattelandsdirecteuren in Polen.
- Een notitie met de overeenkomsten en verschillen met vergelijkbare instrumenten (SENSOR, Seamless, A-team en Prelude).
- Een bezoek aan een aantal Poolse instituten en de organisatie van een seminar in Warschau (Polen) waarbij met Poolse wetenschappers is gediscussieerd over de data beschikbaarheid, de

- schaal, actuele thema's en methodieken in Polen.
- Opstellen en vaststellen van projectplan voor fase 2: EUruralis 2.0.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

1. plan van aanpak voor EUruralis 2.0
2. analyse van vergelijkbare instrumenten en modellen
3. verslagen van internationale workshops mbt vraagarticulatie rondom prioritaire thema's, schaal en interactie
4. dummy / prototype versie van EUruralis 2.0
5. lijst met potentiële internationale partners (in Polen)

Alle resultaten zijn beschikbaar in een interne notitie.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Inmiddels is het projectvoorstel voor EUruralis 2.0 opgesteld en door LNV akkoord bevonden. Binnenkort wordt gestart met de daadwerkelijke activiteiten. Op een aantal LNV bijeenkomsten en internationale bijeenkomsten zijn de resultaten en de vooruitzichten van EUruralis gepresenteerd aan EU beleidsmakers.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureau functie
Projecttitel:	Afronding hydrologie STONE 2005
Projectnummer:	232128-01
Projectleider:	Jan van Bakel
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	LNV, VROM, V&W, provincies, waterschappen
Contactpersoon van de doelgroep:	Ir. R. van den Berg (MNP)
Startdatum:	01-01-2005
Einddatum:	31-12-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004			
Reguliere programmagelden	20	20	
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	20	20	
Overig (indien van toepassing)	nvt	nvt	nvt

Kennisbehoefte doelgroep:

STONE is het gemeenschappelijke modelinstrumentarium van Milieu- en Natuurplanbureau, Wageningen-UR en RIZA voor de berekening van de effecten van beleid en autonome ontwikkelingen op de emissie van N en P uit de landbouw naar grondwater en oppervlaktewater. STONE wordt gebruikt voor een tiental toepassingen (Milieuverkenningen, Milieubalans, OSPARCOM, evaluatie mestbeleid, etc.). STONE wordt gezamenlijk beheerd, verbeterd en gefinancierd volgens afspraken tussen MNP, Wageningen-UR en RIZA (ieder eenderde).

Onderhavig project heeft betrekking op projectleiding, coördinatie, communicatie en decentraal beheer. Inhoudelijke verbeteringen en het uitvoeren van modelberekeningen en het interpreteren en rapporteren van modelresultaten worden gefinancierd door programma 398-III, conform eerder gemaakte afspraken.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van onderhavig project is:

1. coördinatie van verbetering, toetsing en documentatie van het instrumentarium
2. voorbereiden van de bijeenkomsten van Stuurgroep
3. afstemming met de partners MNP en RIZA
4. (decentraal) beheer van het instrumentarium
5. zorgdragen voor een nieuwe basisdataset voor STONE.

Aanpak en tijdspad:

In de evaluatie van de resultaten is een aantal tekortkomingen gesignaleerd mbt schematisatie en parametrisatie van de STONE-plots. Er is daarom een voorstel opgesteld om een aantal voor de hand liggende verbeteringen door te voeren en deze te toetsen en hierover te rapporteren en te publiceren, en de verbeterde (afgeleide) gegevens en resultaten via internet ter beschikking te stellen van gebruikers. Tevens is het belangrijk voor de vervolgotrajecten maar ook voor gebruikers aan te kunnen geven wat de gevolgen zijn van de plotbenadering. Daartoe was het voorstel om binnen het stroomgebied van de Beerze en Reusel de zogenoemde 1-op-1 benadering te volgen dwz elke grid is 1 plot en te vergelijken met de STONE-plotbenadering. De planning was de evaluatie-werkzaamheden voor november af te ronden en in de laatste 2 maanden te rapporteren. Deze planning is niet gehaald (zie hierna).

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Tussen de 3 instituten is veelvuldig overleg geweest om te komen tot een bijstelling van de volgende

gegevens:

- geohydrologische parameters topsysteem
- droogleggingen
- gewasparameters
- meteorologische invoergegevens.

Dit moet resulteren in nieuwe basisdataset voor STONE.

De volgende producten zijn opgeleverd:

- Massop, H.Th.L., P.J.T. van Bakel, T. Kroon, J.G. Kroes en W. Werkman, (2005), rapport Op zoek naar de "ware" neerslag en verdamping. Toetsing van de met het STONE 2.1-instrumentarium berekende verdamping aan literatuurgegevens en aan regionale waterbalansen, en de gevoeligheid van het neerslagoverschot op de uitspoeling van nutriënten. Alterra-rapport 1158/Reeks Milieu en Landelijk Gebied 28.

Om de volgende redenen is de planning niet gehaald (dit is ook aan Stuurgroep medegedeeld):

- in 2004 is een vergelijking uitgevoerd tussen door STONE gebruikte of berekende neerslag en verdamping en de 'werkelijke' neerslag en verdamping. Resultierend in het rapport 'De ware neerslag en verdamping'. Een klein deel van de personele inspanningen en de redactie- en drukkosten zijn in 2005 gerealiseerd en zijn geboekt op het project;
- een belangrijke reparatie-actie betreft de herziening van de drooglegging. Daarvoor zijn technieken ontwikkeld (vooral bij RIZA tbv Droogtestudie) waarbij meeliften een duidelijke verbetering oplevert. Deze technieken zijn pas in de loop van 2005 beschikbaar gekomen;
- door Alterra is in de periode juni-juli een niet voorzien zijpad bewandeld: vergelijking tussen de geactualiseerde gt en de STONE-gt (in het kader van aanwijzing uitspoelingsgevoelige gronden). Deze actie heeft meer tijd gekost dan voorzien (en toegekend uit andere bronnen), waardoor een deel van de tijd op het project is blijven drukken;
- de gt-actie heeft wel een nieuwe methode opgeleverd om de plausibiliteit van STONE-resultaten te kunnen beoordelen die ook bij de finale plausibiliteitstoets moet worden betrokken (en dus extra inspanning met zich brengt). Deze mogelijkheid is echter bij aanvang van het project niet te voorzien geweest;
- uit een vergelijking van de door NITG-TNO in het kader van het project MIPWA Noord-Nederland uit AHN-gegevens afgeleide drooglegging met de drooglegging uit metingen tijdens de veldmetingen voor de gt-actualisatie bleken grote discrepanties tussen beide methoden. Daarom was een nadere analyse noodzakelijk.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Er is regelmatig contact geweest met MNP over de vergelijking tussen de met STONE berekende grondwatertrappen met die volgens de Gd-actualisatie. De Stuurgroep is in november geïnformeerd over de vertraging in de oplevering en heeft toegezegd dat afronding in 2006 kan plaatsvinden.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureaufunctie
Projecttitel:	Mest- en Ammoniakmodel MAM
Projectnummer:	LEI 30165
Projectleider:	Hans Vrolijk
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV, VROM, provincies, LTO
Contactpersoon van de doelgroep:	Ir. R. van den Berg (MNP)
Startdatum:	01-01-2005
Einddatum:	31-12-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004	5,5	5,5	
Reguliere programmagelden	30	30	
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	35,5	35,5	
Overig (indien van toepassing)	nvt	nvt	nvt

Kennisbehoefte doelgroep:

Het Mest- en Ammoniak Model MAM berekent de productie en samenstelling van dierlijke mest, onderscheiden naar 7 diercategorieën en verschillende regio's (landelijk, provincies, gemeenten), en de emissie van ammoniak uit die mest. MAM wordt voor een groot aantal doeleinden toegepast (evaluatie mestbeleid, Milieubalans, Milieuverkenningen, Emissieregistratie, berekening landelijk mestoverschot). In 2004-2005 wordt het model volledig gereviseerd om het breder toepasbaar te maken en knelpunten in de software te verhelpen. Onderhavig project levert een bijdrage aan die revisie en aan het beheer en documentatie van het nieuwe model.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van onderhavig project is:

1. beheer en verbetering van MAM
2. documentatie van het model

Aanpak en tijdpad:

Het werkplan voor 2005 omvat:

- projectleiding, coördinatie en beheer,
- documentatie van het nieuwe model,
- aanpassing van het model aan de veranderende wetgeving (mestbeleid)

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Gelden uit 385 in samenhang met andere gelden zijn aangewend voor de herziening van het mest- en ammoniakmodel. Het doel van het totale project is het ontwikkelen van een Mest en Ammoniakmodel voor de komende 10 jaren. Hiertoe is een analyse gemaakt van de beleidsvragen die in de komende jaren belangrijk worden. Tevens is een globaal ontwerp gemaakt van het model. In dit project wordt dit ontwerp verder ontwikkeld en geïmplementeerd. In 2005 zijn alle onderdelen van het model ontwikkeld en is met het documenteren en testen begonnen. In een bijeenkomst met vertegenwoordigers van verschillende modellen op bedrijfsniveau binnen de WUR zijn de basisprincipes van het model gepresenteerd. In een bijeenkomst met medewerkers van MNP is het model in detail doorgesproken. Het model is gedocumenteerd met behulp van metawave. Deze documentatie vormt de basis van een interne (LEI collega's niet direct betrokken bij de modelontwikkeling) en externe review (medewerkers MNP). Er is een testplan opgesteld en het model is getest (en gedocumenteerd) volgens dit testplan. Uitvoeren van het

testplan zal leiden tot het verder uitspitten van mogelijke verschillen en in het verlengde daarvan het verklaren van deze verschillen of het aanpassen van het model. In de eerste helft van 2006 zal de eerste productie versie inclusief documentatie en beheersomgeving worden opgeleverd.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Het model MAM wordt jaarlijks vele malen ingezet ten behoeve van onder andere Milieubalans, ER, evaluatie mestbeleid, toekomstverkenningen, etc. Resultaten die hiervoor worden gegenereerd worden opgenomen in diverse rapportages.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureaufunctie
Projecttitel:	Werkgroep Uniformering Mestcijfers 2004
Projectnummer:	LEI 30408
Projectleider:	Harry Luesink
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV, VROM, provincies, LTO
Contactpersoon van de doelgroep:	Mw.ir. J.F. van Gemerden (LNV-directie Landbouw)
Startdatum:	01-09-2005
Einddatum:	01-05-2006

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004	9,3	9,3	
Reguliere programmagelden	20	11,6	8,0
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	29,3	20,9	8,0
Overig (indien van toepassing)	nvt	nvt	nvt

Kennisbehoefte doelgroep:

De Werkgroep Uniformering Mestcijfers (WUM) is een structureel samenwerkingsverband van kennisinstituten voor het vaststellen van methodieken en jaarlijkse cijfers over de mestproductie en samenstelling in Nederland. Op basis van gegevens van CBS, aangevuld met gegevens uit BIN, worden door het CBS de landelijk gemiddelde en regionaal gemiddelde mestsamenstelling en mineralenproductie berekend. Dit is een jaarlijks terugkerende bezigheid. De resultaten van de berekeningen worden besproken en geaccordeerd in de werkgroep WUM. De eenmaal vastgestelde 'mestcijfers' worden gebruikt in diverse rapportages (Milieubalans, Milieuverkenningen, ER, etc).

Doelstelling van het onderzoek:

Doel van onderhavig project is:

1. het leveren van bijdragen over mestproductie en –samenstelling aan de Werkgroep Uniformering Mestcijfers (WUM)
2. het berekenen en leveren van data uit het BIN en de LEI mengvoederenquête van het jaar 2004 aan de Werkgroep Uniformering Mestcijfers
3. het verbeteren van de rekenmethodiek voor het berekenen van de benodigde data uit het BIN en de mengvoederenquête

Aanpak en tijdpad:

- Verzamelen van de jaarspecifieke gegevens over de landelijke en regionale mestsamenstelling in 2004.
- Bewerken en rapporteren van de gegevens.
- Bespreken en accorderen van de resultaten in de werkgroep.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Over de WUM-cijfers van het jaar 2003 is door het CBS (Cor van Bruggen) een artikel geschreven dat in februari 2005 op de internet site van het CBS is geplaatst (www.cbs.nl/nl-nl/menu/themas/bedrijfsleven/landbouw-visserij/publicaties/artikelen/archief/2005/2002-2003-dierlijke-mest-en-mineralen-art). Daarnaast is er door het LEI een artikel geschreven over een deel van de gegevens die het LEI berekend ten behoeve van de WUM in Agrimonitor van april 2005: Nieuw mestbeleid: koe kan in de wei blijven. In de eerste helft van 2005 zijn de programma's waarmee de data uit het BIN

worden gehaald t.b.v. de WUM verbeterd en (deels) gedocumenteerd.

In de periode september 2005 tot en met december 2005 heeft het LEI deelgenomen aan de werkgroepvergaderingen van de WUM en de data uit het BIN gehaald van het jaar 2004, geanalyseerd en geleverd aan het CBS, waarmee het CBS de excreties heeft berekend.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De resultaten van de WUM worden gebruikt voor berekening van het landelijk mestoverschot (jaarlijks gerapporteerd in o.a Milieubalans) en in beleidsevaluaties. De resultaten vormen ook een belangrijk uitgangspunt van het mestbeleid van de Nederlandse regering.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureaufunctie
Projecttitel:	Monitoring Transitie Duurzame Landbouw
Projectnummer:	LEI 20501
Projectleider:	Hans Leneman
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	beleidsdirecties LNV, MNP, kabinet, parlement, NGO's
Contactpersoon van de doelgroep:	Dhr. H.J. Haanstra, Mw.ir. A.M.F. Ruiter
Startdatum:	01-01-2005
Einddatum:	31-12-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004			
Reguliere programmagelden	80	16,1	63,9
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	80	16.1	63,9
Overig (indien van toepassing)	nvt	nvt	nvt

Kennisbehoefte doelgroep:

Op verzoek van LNV heeft het EC-LNV een systeem ontworpen voor periodieke monitoring van de transitieresultaten in de praktijk. Dit heeft uiteindelijk geleid tot de resultatenmonitor: Duurzame Landbouw in Beeld (LEI, 2005). Hierin is voor de landbouw als geheel en voor enkele sectoren informatie vermeld en geordend op het vlak van duurzaamheid. "Duurzame Landbouw in Beeld" levert nog geen beeld op over de voortgang van de ontwikkeling naar een duurzame landbouw, omdat:
er nog geen concrete ambitieniveaus vastgesteld zijn waar de ontwikkeling aan getoetst kan worden;
een oordeel over duurzaamheid een waarde oordeel is, waarbij alleen een cijfermatige beoordeling niet volstaat;
aansluiting gewenst is bij de MVO verslaggeving door het bedrijfsleven.

Doelstelling van het onderzoek:

- Het opleveren van onafhankelijke informatie over de percepties/beelden van de betrokken partijen ten aanzien van duurzame landbouw, als input voor LNV voor haar rapportage aan de Tweede Kamer.
- Het opleveren van onafhankelijke informatie over overeenkomsten en verschillen in de ambities van de betrokken partijen ten aanzien van duurzame landbouw, als input voor LNV voor haar rapportage aan de Tweede Kamer
- Het opleveren van een methodiek
- Een impuls geven aan het proces om tot duurzame landbouw te komen door het stimuleren van leren over duurzame landbouw. Hierbij gaat het nadrukkelijk om het waarnemen van veranderingen.

Aanpak en tijdspad:

Om te komen tot een meer kwalitatief beeld van de betrokken partijen over de voortgang van het transitieproces wordt aan een gestructureerde dialoog met de stakeholders (onderzoek, burgers/maatschappij, overheid en bedrijfsleven) gewerkt. Deze dialogen leveren samen met de resultaten van het project 'Duurzame Landbouw in Beeld' het materiaal voor de jaarlijkse rapportage aan de Tweede Kamer. Deze laatste rapportage is de taak van het Ministerie van LNV.

Het project loopt over 2 jaar, 2005-2006. Centraal staan de dialogen, op basis waarvan de methodiek

wordt ontwikkeld en die de input vormen voor de rapportage van LNV naar de Tweede Kamer.
In 2005 is met LNV en MNP de vraag en de uitvoering van het project als geheel besproken, ter voorbereiding op de dialogen.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

In 2005 is veel tijd gestoken in het op één lijn krijgen van de verschillende belanghebbenden binnen het project. Dit heeft veel tijd gekost, waardoor nog niet is begonnen met de stakeholderdialogen. Hiermee zal in februari 2006 worden gestart.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Aangezien het project in 2006 doorloopt en dan haar producten zal opleveren, zal ook pas vanaf 2006 doorwerking van de resultaten te zien zijn.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureaufunctie
Projecttitel:	Internationale context duurzame landbouw
Projectnummer:	LEI 20275
Projectleider:	Floor Brouwer
Uitvoerende instellingen:	LEI
Doelgroep/probleemhebber:	LNV-directie Platteland
Contactpersoon van de doelgroep:	Dhr. H.J. Haanstra
Startdatum:	01-05-2004
Einddatum:	31-03-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004	28,9	26,7	
Reguliere programmagelden			
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	28,9	26,7	
Overig (indien van toepassing)	nvt	nvt	nvt

Kennisbehoefte doelgroep:

Het project is om twee redenen relevant voor het beleid van LNV. Allereerst zullen de internationale beleidsontwikkelingen zicht moeten geven op de kansen voor versterking van een internationaal transitietraject, terwijl vervolgens ervaringen uit andere OECD landen kunnen helpen voor het versterken van een transitie duurzame landbouw in Nederland.

Doelstelling van het onderzoek:

Het project beoogt de internationale context van duurzame landbouw uiteen te zetten. Meer specifiek is het project gericht op drie vragen:

- (1) welke ervaringen worden buiten Nederland opgedaan met duurzame landbouw;
- (2) wat is de invloed van internationale ontwikkelingen (marktliberalisatie, hervorming van het GLB, internationalisering van de agroproductieketen) voor een transitie duurzame landbouw en
- (3) wat zijn de internationale gevolgen van de nationale transitie duurzame landbouw?

Aanpak en tijdspad:

Begin 2004 is het plan van aanpak in overleg met verschillende beleidsdirecties vastgesteld (Directie Platteland, Landbouw, Internationale Zaken, Industrie en Handel). In de eerste helft van 2004 is een eerste opzet van het rapport opgesteld en zijn gesprekken in Nederland gevoerd. In november is een eerste concept van het rapport met de begeleidingscommissie besproken en in januari 2005 is een tweede bespreking gehouden. In januari 2006 is de rapportage afgerond en aangeboden voor review.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Brouwer, Floor, Hans Leneman en Rolf Groeneveld (2005) The international policy dimension of sustainability in Dutch agriculture. WOT-rapporten 14, WOT N&M, Wageningen. (nog te verschijnen).

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Voortgangsrapportage is in twee bijeenkomsten met vertegenwoordigers van enkele beleidsdirecties van LNV besproken.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureaufunctie
Projecttitel:	Transitiemanagement duurzame landbouw
Projectnummer:	PRI 7100207500
Projectleider:	Hugo van der Meer
Uitvoerende instellingen:	PRI
Doelgroep/probleemhebber:	Begeleidingscommissie, Beleidsdirecties LNV
Contactpersoon van de doelgroep:	Dhr. H.J. Haanstra
Startdatum:	01-01-2002
Einddatum:	30-06-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004	14	14	
Reguliere programmagelden			
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	14	14	
Overig (indien van toepassing)	nvt	nvt	nvt

Kennisbehoefte doelgroep:

Het verduidelijken en operationaliseren van de begrippen 'transitie' en 'transitiemanagement' duurzame landbouw.

Doelstelling van het onderzoek:

- Verduidelijken en operationaliseren van de begrippen 'transitie' en 'transitiemanagement'.
- Analyseren van maatschappelijke trends en ontwikkelingen die de transitie naar duurzame landbouw beïnvloeden.
- Ex-ante toetsen en analyseren van aannamen en vooronderstellingen over transitiemanagement, systeeminnovaties en transformatieprocessen in recente beleidsnota's.
- Identificeren en verder ontwikkelen van sturingsmogelijkheden voor de transitie naar een duurzame grasveehouderij.

Aanpak en tijdpad:

De noodzaak voor transitie is beschreven in het Nationaal Milieubeleidsplan 4 als oplossing voor 7 met name genoemde grote milieuproblemen. Het leek daarom logisch om in dit project aan te sluiten bij het NMP 4 en aspecten daarvan te verhelderen en verder uit te werken. En daarbij met name de vrij globaal omschreven hardnekkige milieuproblemen meer naar de Nederlandse situatie te 'vertalen' en bijzondere aandacht te besteden aan de oorzaken van de hardnekkigheid van die problemen en de barrières die oplossingen in de weg staan.

In de loop van het project bleek dat de in het Werkplan van het programma opgenomen doelstellingen op een (te) hoog abstractieniveau waren geformuleerd, om concrete resultaten te kunnen realiseren. Daarom is er gaandeweg naar gestreefd meer concrete aspecten van duurzaamheid op te pakken, zoals ruimtegebruik en nutriëntenproblematiek.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

In het eerste onderdeel van deze studie is het dilemma tussen duurzame energie en duurzaam ruimtegebruik uitgewerkt en gevisualiseerd. Dat heeft geleid tot diverse innovatieve ontwerpen van ruimtebesparende energieopwekking in combinatie met andere vormen van ruimtegebruik.

In het andere onderdeel is ingezoomd op het dilemma van de nutriëntenoverschotten in de Nederlands

landbouw, als barrière voor de transitie naar duurzame landbouw.

Producten:

- Jan Ketelaars & Duzan Doepel, 2004. Cellscape: Ontwerpen voor duurzaam ruimtegebruik. Plant Research International, Wageningen, 62 pp.
- H.G. van der Meer: Nutrient management legislation in The Netherlands (bijna klaar voor wetenschappelijk tijdschrift; is voorjaar 2005 nog niet afgerond omdat een paar aspecten van de nieuwe regelgeving nog niet duidelijk waren, daarna door tijdsgebrek blijven liggen. Wordt begin 2006 afgerond).

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Doorwerking presentaties en notities op gebied van 'transitie' en 'transitiemanagement' is moeilijk te beoordelen.

De publicatie van Jan Ketelaars & Duzan Doepel is breed verspreid. Sommige ontwerpen zijn opgepakt voor verdere uitwerking.

Een powerpoint presentatie van Hugo van der Meer over 'Nutrient management legislation in The Netherlands' wordt veel gebruikt voor buitenlandse bezoekers en recent in een IAEA/FAO-project over de mestproblematiek in verschillende Aziatische landen.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-385

Resultaten 2005 per project

Programmathema:	Milieuplanbureaufunctie
Projecttitel:	Kennis Online (website, nieuwsbrief/e-newsletter, infrastructuur Helpdesk)
Projectnummer:	-
Projectleider:	mw. Ir W. van Eck, Bestuurscentrum Wageningen UR
Uitvoerende instellingen:	Coördinatie en content-manager: Nicolien Pieterse (Bestuurscentrum) Redactie nieuwsbrief/ e- newsletter: BO-clusterleiders Productie nieuwsbrief/e-newsletter; uitgeverij Cereales, Wageningen Techische realisatie website: ICT-afdeling Facilitair Bedrijf Wageningen UR Ieder BO-WOT-KB cluster heeft één of meerdere contactpersonen. Voor de WOT-04-385 zijn dit Bram ten Cate en Miriam Bakker
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsmedewerkers LNV, overige doelgroepen van het onderzoek (landbouwsectoren, maatschappelijke organisaties etc)
Contactpersoon van de doelgroep:	Dr.ir. T. Breimer, ing. R. Bok, ir. P.J.M. Keet (allen LNV-DK)
Startdatum:	01-01-2005
Einddatum:	31-12-2005

<i>Bedragen in € x 1000</i>	<i>Beschikbaar in 2005</i>	<i>Gerealiseerd in 2005</i>	<i>Doorgeschoven naar 2006</i>
Budget doorgeschoven uit 2004			
Reguliere programmagelden	2,025	2,025	
NAP-gelden			
Additionele LNV-projectgelden			
<i>Totaal LNV</i>	2,025	2,025	
Overig (indien van toepassing)	nvt	nvt	nvt

Kennisbehoefte doelgroep:

Binnen het beleidsondersteunende onderzoek van Wageningen UR voor LNV speelt communicatie een belangrijke rol. Bij communicatie gaat het om 3 processen: Zenden, Consulteren en Interactie. Binnen het project Kennis Online komen al deze facetten aan bod:

- a. Zenden: via de website met programma- en projectinformatie (www.kennisonline.wur.nl), de nieuwsbrief Kennisonline en de e-newsletter worden LNV-beleidsmedewerkers geïnformeerd over de onderzoekprogramma's.
- b. Consulteren: via het helpdesk-loket op www.kennisonline.wur.nl kunnen LNV-medewerkers (ook degenen die niet direct bij het onderzoek betrokken zijn) op elk gewenst moment een vraag stellen (kleine vragen kunnen snel beantwoord worden, grote vragen vergen meer tijd).
- c. Interactie: via de website, de nieuwsbrief en/of de helpdesk kunnen LNV-medewerkers snel in contact komen met deskundigen van Wageningen UR.

Artikel 14 van de subsidievoorwaarden DLO-LNV stelt dat de resultaten van het door LNV gefinancierde onderzoek openbaar toegankelijk dienen te zijn (tenzij de minister beslist tot (voorlopige) geheimhouding). De website www.kennisonline.wur.nl is een instrument om de openbare toegankelijkheid van het onderzoek te faciliteren.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van Kennis-online is het toegankelijk maken van kennis uit de onderzoekprogramma's van Wageningen UR voor LNV, en het stimuleren van de benutting daarvan.

Aanpak en tijdpad:*Website:*

In 2005 is versie 2 van de website opgeleverd door FB-ICT. De belangrijkste verandering was de introductie van een Web Content Management Server (WCMS). Met de WCMS is informatie op de website eenvoudig te beheren. Alle Wageningen UR websites werken met hetzelfde systeem waardoor gegevensuitwisseling tussen de website www.kennisonline.wur.nl en de overige websites van Wageningen UR eenvoudiger wordt.

Naast informatie over BO en WOT onderzoek is in versie 2 ook het KennisBasis onderzoek ontsloten.

Overige belangrijke aanpassingen:

- ieder project heeft een eigen beheerssite in sharepoint gekregen. Op deze zgn. teamsites kunnen interne projectgegevens bewaard en gedeeld worden. Deze gegevens zijn alleen beschikbaar voor een geselecteerde groep.
- Er is een start gemaakt met de bouw van een interface tussen Kennis Online en Metis. Via deze interface wordt informatie vanuit Kennis-online automatisch ingelezen in de Metis database. Via Metis wordt specifieke Kennis-online informatie, bijv. het Engelstalige Abstract, doorgegeven aan de Nederlandse Onderzoeks Databank (NOD).

Vanwege de technische vernieuwing die in 2005 heeft plaatsgevonden, is de invoering van de 2005-onderzoeksinformatie vertraagd. Vanaf najaar 2005 wordt de website weer gevuld met onderzoeksinformatie. De contentmanager en de communicatie-contactpersonen coördineren dit proces binnen het cluster.

Nieuwsbrief:

Iedere maand vond een redactievergadering plaats waaraan een (steeds wisselend) deel van de clusterleiders deelnam. Tijdens de redactievergadering bespraken de bladmanager van Cereales (vanaf oktober 2005) en de clusterleiders de mogelijke onderwerpen voor het nieuwe nummer. Halverwege 2005 is besloten de bladformule iets aan te passen: sindsdien wordt een specifiek onderwerp uitgediept in meerdere artikelen.

De coördinatie werd uitgevoerd door Cereales en de stafafdeling Onderwijs- en Onderzoekstrategie. De inhoud van het blad werd door de stafafdelingen Corporate Communicatie en Onderwijs- en Onderzoekstrategie van het bestuurscentrum getoetst. De nieuwsbrief verscheen in 3 thema's (elke 3 maanden verschijnt hetzelfde thema). Het aantal (gratis) abonnees per december 2005 bedroeg:

thema	aantal
Landelijk Gebied en Natuur	1460
Duurzame Productie	1080
Ketens, Voedsel en Diergezondheid	918

e-newsletter

Maart 2005 is het enews van Kennis Online geïntroduceerd. Het enews verscheen 2 keer per maand. De e-newsberichten werden aangeleverd door de communicatiecontactpersonen van de clusters. De redactie beoordeelde alle berichten. Cereales redigeerde zonodig en verzorgde de opmaak met behulp van een door ICT ontwikkelde tool. Stafafdeling Onderwijs- en Onderzoekstrategie verzorgde de mailing naar de abonnees.. Het aantal (gratis) abonnees per december 2005 bedroeg:

abonnees	aantal
LNV	188
WUR	371
Overig	94

Helpdesk

Begin 2005 is de helpdesk voor kennisvragen geïntroduceerd. Via de website kunnen medewerkers van LNV kennisvragen indienen bij een helpdesk. Ieder BO helpdeskloket heeft een contactpersoon die de vraag uitzet in het cluster.

Er wordt een aparte rapportage gemaakt waarin een overzicht gegeven wordt van het aantal ingediende vragen, de aard en herkomst daarvan en de tevredenheid van de vraagstellers over de beantwoording.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

- Website met actuele informatie over alle clusters, clusterthema's en projectbeschrijving binnen het BO, WOT en KB
- 12 papieren nieuwsbrieven per jaar
- 20 e-newsletters
- Circa 200 beantwoorde helpdesk-kennisvragen (zie aparte rapportage)

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Medio 2006 is een gebruikersonderzoek van de nieuwsbrief, het enews en de website gepland.

Engelse samenvattingen WOT-04-385

Statutory Research Tasks for Nature and the Environment (WOT N&M)

Programme: WOT-04-385, Environmental Policy Assessment Task

Project results in 2005

Policy task(s) of the Dutch Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality to which the research findings contribute:

- Monitoring environmental quality in rural areas under the Environmental Management Act
- Monitoring sustainable agriculture
- Exploring the future of agriculture and rural areas

Knowledge-driven questions that relate to the policy task(s) and are to be answered by the research findings: The Netherlands Environmental Management Act (Article 4.2, Par. 4) requires the Netherlands Environmental Assessment Agency (MNP) to report to the government about the state of the Dutch environment (in its annual Environmental Balance report and regular fact-finding studies for ex-ante and ex-post policy evaluations) and developments regarding environmental quality and sustainability (in its Environmental Outlook and Sustainability Outlook reports). MNP assists decision-making processes on environmental and sustainability issues through integrated studies and outlook studies to inform the public debate. Other departments are obliged to supply MNP with the relevant information. The Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality (LNV) requires data and information on sustainable agriculture, falling water tables, manure and ammonia, acidification, pesticides, heavy metals, energy use, greenhouse gases and fine particulate matter (through the Dutch Emissions Inventory database). The outlook studies on sustainable agriculture focus on the question how farmers respond to various scenarios for the future and what this means for the development and future prospects for rural areas in the various Dutch regions. Since the Dutch economy and agriculture are highly export-oriented, it is important to see these developments in an international context and to remain informed about (and learn from) developments elsewhere in Europe. The outlook studies use the year 2030 as their time horizon.

In summary, the programme contributes to the following studies, in consultation with MNP and LNV:

- Environmental Balance report*: supplying data for the Emissions Inventory database, monitoring progress in the context of the Kyoto protocol (carbon storage in forests and soil), monitoring the progress of the transition towards sustainable agriculture, reviewing draft reports.
- Ex-ante and ex-post policy evaluation studies*, for instance on crop protection and manure policies. As required by law, these policy evaluation studies are regularly undertaken by MNP; they regularly require contributions by the Statutory Research Tasks Unit for Nature & the Environment (WOT N&M).
- Sustainability Outlook and Environmental Outlook reports*: fact-finding and outlook studies to analyse problem areas and developments in the relations between agriculture, the environment and nature, in order to help generate images and strategies to underpin the debate on sustainable agriculture and the target levels for 2030. These studies are implemented in consultation and collaboration with the Ministry of Agriculture's policy departments.
- Basic research* maintenance and management of databases and models for use in the studies listed above under (i), (ii) and (iii). Good models and databases are of vital importance, as they allow new questions by policy makers to be answered quickly and adequately.

Proposed and achieved results and interim results for 2005:

• Outlook studies on agriculture	report to be delivered in March 2006
• SENSOR	progress according to plan
• Monitoring transition to sustainable agriculture budget	postponed to 2006, together with the 2005 budget
• EURuralis (project plan v2.0)	completed as planned

Products for Environmental balance and Environmental Outlook reports and ad hoc policy studies (WOT)

- Contributions to 2005 Environmental Balance report produced according to plan
- Contributions to Emissions Inventory produced according to plan
- Kyoto Protocol to be completed in February 2006
- Uniform manure data for 2003 and 2004 WUM produced according to plan
- Work for Fertilisers Decree according to plan

Managing and improving models and databases

- Work on Manure and Ammonia Model according to plan
- Improving the STONE nutrient emission model completed in adjusted form

Completion of 2004 projects

- International context of sustainable agriculture completed
- Analysing case studies on sustainable agriculture to be completed in the early months of 2006

Communication and coordination

- Communication to be completed in the spring of 2006
- Coordination and programme management according to plan

Environmental assessment studies (WOT-04-385)

This programme aims to contribute to the following policy targets:

- Monitoring environmental quality in the rural areas in the Netherlands
- Monitoring developments towards sustainable agriculture
- Outlook 2030 for agriculture and rural areas

These policy targets are based on the Netherlands Environmental Management Act. The programme is required to supply monitoring data and results of fact-finding studies to support decision-making by the government through reports and recommendations by the Netherlands Environmental Assessment Agency (MNP). Hence, the programme supports the MNP and the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality (LNV). The projects and activities within the programme are also defined by MNP and LNV, on an annual basis. Projects and activities within the programme are divided into four themes:

- (i) Environmental assessments and emission monitoring
- (ii) Fact-finding studies on environmental policies
- (iii) Outlook 2030 for agriculture and rural areas
- (iv) Model development and database management, to support (i) – (iii)

Monitoring and assessment of the environmental quality in rural areas address the impact of agricultural activities and state indicators, such as nitrogen and phosphorus excretion by livestock, leaching of nitrogen and phosphorus to groundwater and surface waters, fossil energy use, heavy metal inputs in agriculture, ammonia emissions, carbon dioxide sequestration in soils and forests, drainage, soil acidification, fine particulate matter emissions (particles <2.5 and <10 µm).

The fact-finding studies on environmental policies (e.g. crop protection policy, manure policy, policy on sustainable agriculture, etc.) are part of larger studies carried out by MNP and usually focus on specific activities and tasks. One project involves organising and analysing stakeholder dialogues to assess the convergence of views of stakeholders and the convergence of developments in rural areas in terms of People (socio-cultural acceptability), Profit (economic viability) and Planet (environmental soundness).

Outlook studies on agriculture and rural areas for 2030 are intended to identify various possible future images of agriculture and rural areas in the Netherlands. These images are developed by researchers in workshops and by stakeholders from various regions during stakeholder meetings. The images intend to explore possible future scenarios and identify possible policy gaps and targets.

Databases and simulation models play an important role in the studies, but are not a target in themselves. All activities related to database management and model development are carried out in conjunction with other programmes at Wageningen UR and with other institutions (mainly MNP) and are intended to support environmental assessments and policy fact-finding studies.

Most studies are carried out jointly with various institutions and results are discussed during working group sessions and stakeholder meetings, including policymakers from the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality and the Ministry of Environment and Spatial Planning. This allows dissemination of the results and views collected within the programme.

Abstract***Project title + number***

Programme supervision

10233-01, 230396-01, LEI 30270, LEI 30493, PRI 7100200400

Knowledge requirements:

Programme 385 supplies information and data to the Netherlands Environmental Assessment Agency (MNP), advises the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality (LNV) and the Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment (VROM), and conducts basic research. Each year, a framework letter by the Ministry of LNV defines the scope for the products to be supplied by MNP. This implies that programme 385 involves a wide variety of cooperation, target groups, knowledge users, steering committees, working parties and links with related programmes. It is the objective of the programme supervisors to coordinate the programme effectively and efficiently, based on a clear strategy of environmental research and regular consultations with the Environmental Programme Commission, the advisory committee, policy departments at the Ministries, and the Dutch Emissions Inventory database. These consultations involve frequent meetings, memorandums, instructions and reporting.

Research objective:

The project aims to:

1. provide overall programme coordination, based on an exploration of developments in policymaking and society;
2. draw up action plans and programme memos, after consultation with the Coordinating Committee, project managers and the supervisors of related programmes;
3. consult with the Environmental Programme Committee, the Advisory Committee, the WOT unit manager and the manager of the Emission Inventory project;
4. monitor the content, quality and progress of projects;
5. report to and consult with the Ministry's departments and the Advisory Committee;
6. supply general financial management and supervision;
7. write the draft version of the final report on Programme 385;
8. coordinate environmental research and research into sustainable agriculture in LNV programmes, in consultation with the Coordinating Committee and the LNV Department of Knowledge (LNV-DK)

Proposed and achieved research results and products:

- The progress report 2003 and action plan for 2005 have been produced.
- Proposed targets and financial resources for each project have been confirmed in writing and monitored.
- Progress in each project has been discussed twice with individual project managers.
- Draft reports and journal articles on projects have been assessed.
- Regular and ad hoc meetings have been held with project managers.
- Regular meetings have been held with supervisors of other programmes.
- Consultations have been held with the Netherlands Environmental Assessment Agency, the Advisory Committee and ministerial departments.
- Consultations have been held with members of the programme team, the Steering Committee for research by the Netherlands Environmental Assessment Agency, the Steering Committee of the STONE modelling system for N and P emission assessment and the programme supervisors of other LNV-DK programmes.

Abstract

Project title + number

Communication

11840-01

Knowledge requirements:

The project aims to disseminate information about the programme's objectives and results, both internally and to third parties, and to develop the programme's profile, in order to improve the effectiveness and efficiency of the work done for the programme. Exchange of knowledge and information allows other experts' knowledge to be utilised and prevents people from 'reinventing the wheel'. Information and knowledge exchange will be achieved by organising in-house and third-party meetings and by disseminating information on the programme through the website the Kennis Online ('Online Knowledge') service, flyers, posters, policy summaries for the various projects, workshops and meetings. Another major task is to coordinate communication and stimulate project managers to communicate. The activities are described in detail in the programme's communication plan.

Research objective:

The project aims to:

1. develop the programme's profile and promote the circulation of knowledge;
2. promote and coordinate internal communication among the programme staff, communication between programme 385 and other programmes by the Ministry of Agriculture (LNV), communication within the umbrella project on sustainable agriculture, communication with the Coordinating Committee and the ministerial policy departments and communication with third parties;
3. stimulate and coordinate the production of publications on programme projects.

Proposed and achieved research results and products:

A WOT Study is to be published and presented to the Ministry of LNV and the Netherlands Environmental Assessment Agency (MNP) at a formal gathering. After an external evaluation, it was decided to postpone this presentation to the middle of 2006.

Internal communication has been organised in the form of general meetings of project managers and bilateral talks.

Various reports have been assessed and published as WOT, LEI or Alterra reports.

Abstract

Project title + number

Environmental Balance report
10234-01, LEI 30367, LEI 30624

Knowledge requirements:

The Environmental Balance report is produced annually by the Netherlands Environmental Assessment Agency (MNP) and presented to the Dutch government and parliament. It discusses the state of the Dutch environment and the effectiveness and efficiency of environmental policies. The report is drawn up by MNP together with various other research agencies. The task of producing the Environmental Balance report results from the Environmental Management Act (under which the Environmental Assessment Agency was created). Activities to be carried out by departments of the Wageningen University and Research Centre are defined in consultation with MNP representatives. Certain data have to be supplied annually. Other activities are undertaken on the basis of priorities set by the Environmental Balance project team. Major tasks are contracted out separately.

Research objective:

The objectives of the project, set in consultation with MNP representatives, are as follows:

1. Supplying the MNP with data on developments in Dutch agriculture and on the environmental impact of the agricultural sector (gross value added, energy production, pesticide use, use of animal manure, ammonium emissions, water table drawdown, flooding and pollution), which it needs to produce the Environmental Balance report.
2. Supplying ideas for and commenting on drafts of the Environmental Balance report.

Proposed and achieved research results and products:

Environmental Balance reports for 2005 and 2006; Environmental Compendium.
Hoogeveen, M.W., H.H. Luesink, L.J. Mokveld & J.H. Wisman. 2005. Principles and calculations for the 2005 Environmental Balance report. (In Dutch) LEI Report, LEI, Den Haag.

Abstract

Project title + number

Emission Inventory
11478-01, LEI 30432

Knowledge requirements:

The task of the agriculture working party of the Dutch Emission Inventory (ER) is to streamline and coordinate the process of collecting emission data for the central database. To this end, it drafts protocols and revises them if necessary. The emission data are supplied by the various agencies participating in the ER and must be collected, processed, stored and reported on in a uniform manner. Programme 385 contributes to these tasks, in consultation with other participating agencies (the Netherlands Environmental Assessment Agency (MNP), Statistics Netherlands, the Institute for Inland Water Management and Waste Water Treatment (RIZA), TNO). The contributions to be made by programme 385 are discussed with the chairman of the agriculture working party.

Research objective:

The project aims to:

- a. contribute to the activities of the working party on agriculture, which is the main initiator for the research on greenhouse gases and is represented in the team examining ammonia emissions;
- b. supply data (e.g. on energy use, ammonia emissions, fine particulate matter emissions, pesticide emissions);
- c. supervise, plan and coordinate the contributions made to the Emission Inventory by departments of Wageningen University and Research Centre.

Proposed and achieved research results and products:

The products and results of the Emission Inventory are intended for policy-making, research and practical purposes. The results are summarised in the Netherlands Environmental Compendium and various other reports, such as those entitled 'Regional emissions in the Netherlands; annual report and estimates' in the Doelgroepmonitoring (target group monitoring) report series. The database is accessible via the Internet.

Abstract*
Project title + number Fertilisers Decree 10196-01
Knowledge requirements: Based on information from forms for dispensations of prohibitory clauses of the 1947 Fertiliser Law and questions from policymakers and the business community, the project advises the Committee of Experts for the Fertiliser Act, the Institute of Food Safety (RIKILT), the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality (LNV) and representatives of the Netherlands in EU and BENELUX bodies. There are about 10 to 20 applications a year, relating to products like fertilisers and soil amendments.
Research objective: The project aims to: <ol style="list-style-type: none"> 1. assess the agricultural quality, effectiveness and environmental impact of the use of manure and organic fertilisers, mineral fertilisers, organic soil amendments, substrates and soil less cultures, residues and waste materials; 2. advising applicants for dispensation of prohibitory clauses on how to design and implement agricultural research to test the effectiveness of the product submitted for exemption; 3. advising the Committee of Experts for the Fertiliser Act; 4. advising the Dutch representative at negotiations on the harmonisation of legislation on fertiliser trade in the EU and BENELUX as regards agricultural matters.
Proposed and achieved research results and products: Fifteen applications were submitted in 2005. In addition, 13 applications submitted in 2004 were processed. In the end, dispensations were recommended for 12 products. Five applications were rejected, 11 are still being processed. Their applicants have been given an opportunity to provide supplementary information or the applications were submitted shortly before the end of the year. Applications are assessed in collaboration with the Department of Knowledge at the Ministry of Agriculture. In addition, the project has supported the process of integrating the 1947 Fertilisers Law with the 1986 Fertilisers Law. This process aims to integrate legislation on the trade in fertilisers (regulated by the 1947 Law) with the system of regulations on excess manure (regulated by the 1986 Law). The purpose is to simplify the rules for the fertilisers trade. Expert advice was provided on options to achieve this simplification, specifically on the distinction between fertilisers and waste. This advisory process had already started in 2004. The Department of Agriculture of the Ministry commissioned the project team to examine opportunities to apply the 'basic load' approach to phosphate from compost. This study quantified the amounts of phosphate derived from the soil fraction in compost. The findings of the study were used in the development of the policy to exempt part of the phosphate from compost in the context of the system of standards for the use of fertilisers. The findings have been published in a report submitted to four external experts. The report was also presented to other interested parties (the Ministry of Agriculture and compost producers). The report has been approved by the Expert Panel on Manure Policy (CDM). The implementation decision on the Fertilisers Law now includes a phosphate-free threshold for phosphate derived from soil in compost. On 25 January 2005, the project team gave a presentation at an information meeting on co-fermentation in Utrecht. In addition, 25 types of material were assessed for inclusion in the list of products that are allowed to be fermented together with manure. This has led to 7 new products being added to the existing list (which was published in the Government Gazette, No. 112 of 10 June 2004). The extended list was published in the Government Gazette No. 86 of 4 May 2005. The list will be further expanded in the early months of 2006. Products: Applications for exemptions to the fertiliser regulations: <ul style="list-style-type: none"> - Advising on applications for dispensations (by letter, in collaboration and under joint responsibility of the Department of Knowledge at LNV) Basic load:

- Phillip Ehlert (2005). Applying the basic load approach to phosphate in compost. Advies. (In Dutch) WOt report 5, WOT N&M, Wageningen.
- Decision by the Minister of Agriculture, Nature and Food Quality of 4 November 2005, No. TRCJZ/2005/3295, regulating the implementation of the Fertilisers Act.

Co-fermentation products

- Advising on products allowed to be co-fermented with manure (by memorandum, in collaboration and under joint responsibility of the Department of Knowledge at LNV).
- Amendments to the 1977 Fertilizer Act, Government Gazette No. 86 of 4 May 2005, p. 12

Abstract

Project title + number

Kyoto Protocol
232055-01

Knowledge requirements:

All countries that have signed the 1997 Kyoto Protocol are obliged to report changes in greenhouse gas emissions annually. This includes reporting on the amounts of carbon stocked and fixed in trees and soils as a result of changes in afforestation and land use. In 2004, a protocol for these reports was designed. This protocol will be applied in 2005 in the first draft report for the 2006 National Inventory Report (NIR2006).

Research objective:

The project aims to:

Collect, process and report on data on carbon fixation in trees and soils resulting from afforestation and land-use changes, using agreed protocols, to meet the Netherlands' reporting obligations under the Kyoto protocol.

Proposed and achieved research results and products:

- Data on carbon stocks and changes in the amounts of carbon fixed in Dutch forests and soils, in accordance with the prevailing IPCC guidelines and format, were provided to the Netherlands Environmental Assessment Agency (MNP-ER) and TNO.
- In consultation with MNP, CRF tables were filled in to support the emissions inventory programme (ER) and to record the available data since 1990 to keep the dataset up to date.
- Consultations and coordination regarding methodology, protocols and operational processes in the WEBSinks working party for NIR2003 (in the early months of 2005) and NIR2004 (at the end of 2005).
- Providing and supplementing documentation to accompany the CRF tables, and supplementing the tables with notation keys.
- Organising a so-called external expert review of forest and soil data to meet the Netherlands' reporting obligations (end of 2005 – beginning of 2006).
- Writing documents about the supplements, amendments and changes to the Dutch system, to add to the existing series of reports.

Abstract

Project title + number

Sustainable agriculture outlook reports

232072-01, 232088-01, 231547-01, LEI 20524, LEI 30506, PRI 7100500400

Knowledge requirements:

The transition to sustainable agriculture requires comprehensive and systematic social innovation (system innovations) with a long time horizon. The Dutch government and parliament have indicated that this transition must be accomplished through transition policies to guide and speed up the transition process. Policies have to aim at the 2030 target level for sustainable agriculture, while taking account of other (autonomous) social developments, both national and international. The project intends to contribute to the Sustainable Outlook reports by the Netherlands Environmental Assessment Agency (MNP) and the National Institute for Public Health and the Environment (RIVM), to the debate on the transition to sustainable agriculture and to policymaking for this transition, by testing assumptions, assessing advantages and disadvantages of policy options and identifying persistent unsustainable practices in agriculture.

Research objective:

The project's general goal is to explore sustainable and unsustainable aspects of developments in agriculture and sustainable and unsustainable aspects of policy options (demythologising). Specifically, it aims to answer the following questions:

- How do the business community, farmers and residents in a particular region respond to various world views scenarios?
- What are the dilemmas, barriers and opportunities for the further development of agriculture and rural areas in various parts of the Netherlands?
- How do these ideas on the future rate in terms of the 3 P's (People, Planet and Profit)?
- What technical and policy instruments are available to influence developments, in order to prevent farms and rural areas from achieving favourable scores on one or two of the three P's, but unfavourable scores on the other(s)?
- How do these farms and areas compare with farms and rural areas in other EU25 countries?
- What do relevant stakeholders think of the images of the future that are being presented?

The analyses are being carried out in subprojects, which are coordinated in terms of process management by a core team who regularly consult the Coordinating Committee, MNP and the sustainable agriculture transition team. This implies that specific objectives can be amended along the way.

Proposed and achieved research results and products:

Separate reports have been drawn up on each of the three subprojects. Draft versions of these reports are now available.

1. De Bont, C.J.A.M. et al. (2005). Impact of different world views on Dutch agriculture. Background document to 'Sustainable Agriculture Outlook' (In Dutch) WOt Working Document 19, WOT N&M, Wageningen.
2. Van der Kolk, J.W.H., et al. (2006). Sustainable Agriculture Outlook. Implementation of world views in four regions of the Netherlands. (In Dutch) WOt report xx, WOT N&M, Wageningen.
3. Rienks, W.A. (2006). Towards sustainable agriculture and rural areas in Europe – an assessment of four EU regions. WOt Working Document 21, WOT N&M, Wageningen.

Subproject 2 has organised a number of workshops with stakeholders in the various Dutch regions. Subproject 3 has explored the stakeholders in the European regions.

The studies show that contrasting world views result in very different decisions by farmers and hence in different developments in rural areas. They also found that a region's identity and socio-cultural and biophysical factors continue to impact on developments. This implies that considerable regional differences will persist.

Our exploration of four contrasting European regions has revealed similarities as well as differences in terms of development trajectories.

The Sensor project has developed a prototype set of instruments to characterise European regions in terms of socio-economic, biophysical and landscape features.

Abstract

Project title + number

EURuralis (Knowledge base)

232321-01

Knowledge requirements:

The general objective of the project is the further development of the EURuralis project, with the aim of developing a new CD-ROM version of EURuralis (EURuralis 2.0). EURuralis is used by EU policymakers to support and stimulate the debate on the future of rural areas in the EU and related policies.

Research objective:

A secondary objective of this project is to assess whether the EURuralis instrument, which was developed for the European scale level, can be used to answer questions at the scale level of individual member states. On the one hand, this involves identifying gaps in the current methods, models and data. On the other hand, the project aims to check whether the EURuralis output themes and data fit in with themes that are relevant at member state level and to what extent the states are willing to cooperate in terms of research and policy-making. The efforts for the latter are concentrating on Poland.

Proposed and achieved research results and products:

1. Strategic plan for EURuralis 2.0.
2. Analysis of comparable instruments and models.
3. Reports on international workshops to articulate questions on priority themes, scales and interaction.
4. A dummy/prototype version of EURuralis 2.0
5. A list of potential international partners (in Poland).

All results have been made available in an internal memorandum.

Abstract

Project title + number

Completion of the 2005 STONE hydrology
232128-01

Knowledge requirements:

STONE is the set of modelling instruments jointly used by the Netherlands Environmental Assessment Agency (MNP), Wageningen University and Research Centre and the Institute for Inland Water management and Wastewater Treatment (RIZA) to assess the effects of policies and autonomous developments on agricultural N and P emissions to the groundwater and surface water. STONE is being used for about ten applications (Environmental Outlook reports, Environmental Balance reports, OSPARCOM, manure policy evaluations, etc.). STONE is jointly managed, developed and funded on the basis of an agreement between MNP, Wageningen-UR and RIZA (one third each).

The present project relates to project management, coordination, communication and decentralised management. Based on prior agreements, the 398-III programme is funding the work to improve the models, use them in calculations and interpret and report the outcomes.

Research objective:

The project aims to:

1. coordinate the efforts to improve and test the instruments and write the accompanying documentation;
2. prepare the Steering Committee's meetings;
3. coordinate with the project partners MNP and RIZA;
4. ensure the decentralised management of the instruments;
5. provide a new basic dataset for STONE.

Proposed and achieved research results and products:

The three institutes have frequently discussed the efforts to ensure an updating of the following data:

- geohydrological parameters of the top system;
- drainage levels;
- crop parameters;
- meteorological input data.

This is to result in a new basic dataset for STONE.

The following products have been delivered:

- Report: Massop, H.Th.L., P.J.T. van Bakel, T. Kroon, J.G. Kroes and W. Werkman, 2005. Searching for the 'true' precipitation and evaporation. Testing the evaporation rates calculated by STONE 2.1 instruments against literature data and regional water balances and assessing the sensitivity of nutrient leaching to precipitation surplus. (In Dutch) Alterra report 1158/Reeks Milieu en Landelijk Gebied 28.

Some of the planned activities could not be implemented (as reported to the Steering Committee):

- In 2004, a comparison was made between the precipitation and evaporation data used in or calculated by STONE and the 'true' precipitation and evaporation, resulting in a report entitled 'True precipitation and evaporation'. A small proportion of the staffing input and the editing and printing costs were incurred in 2005 and were debited to the project.
- A major new development related to drainage level revision. Other agencies (especially RIZA) have developed techniques for this, and it was decided that there would be clear benefits of joining forces with them. These techniques did not become available until 2005.
- Alterra moved in an unforeseen direction in June/July, namely that of comparisons between the updated water table classes and those calculated by STONE (as part of the identification of soils susceptible to leaching). This work took more time than had been expected (and than had been allocated from other sources), which meant that part of the time investment had to be covered by the project.
- The work on water table classes did yield a new method to assess the plausibility of STONE outcomes, which also has to be included in the final plausibility test (and hence involves additional effort). This could not have been foreseen at the start of the project.
- A comparison between drainage levels derived from the AHN (current elevations in the Netherlands) model by the NITG-TNO research institute and the drainage levels found in field measurements

undertaken to update the water table classes revealed major discrepancies between the two methods. This necessitated further analysis.

Abstract

Project title + number

MAM Manure & Ammonia Model

LEI 30165

Knowledge requirements:

The MAM Manure and Ammonia Model calculates the production and composition of manure for seven animal categories and for various levels (national, provincial and municipal), as well as the ammonia emissions from the manure. MAM is used for a large number of purposes (e.g., manure policy evaluation, Environmental Balance reports, Environmental Outlook reports, Emission Inventory and national manure surplus calculations).

The model was completely revised in 2004/2005 to improve its applicability and solve software problems. The present project contributes to this revision process, as well as to the management of the new model and the production of documentation to accompany it.

Research objective:

The project aims to:

1. manage and improve the MAM model;
2. produce documentation for the model.

Proposed and achieved research results and products:

The revision of the MAM model was funded from programme 385 resources and other funds. The aim of the project as a whole is to develop a manure and ammonia model that will serve for the next ten years. To this end, policy questions expected to become important over the next few years were analysed. In addition, a rough design of the model was produced, which will be further developed and implemented in the present project. All components of the model were developed in 2005 and work was started to test the model and produce the accompanying documentation. The model's basic principles were presented at a meeting with representatives of teams working on other farm level models developed at Wageningen University and Research Centre (WUR). The details of the model were discussed in a meeting with staff members of the Netherlands Environmental Assessment Agency (MNP). Documentation for the model was produced using the Metawave tool. The resulting product documentation will form the basis for an internal review by LEI colleagues not directly involved in the model's development and an external review with MNP staff. A test plan was drawn up, which was used to test the model and to write down documentation. Implementation of the test plan is expected to lead to a further in-depth analysis of possible differences and explanations for such differences, or to adjustments to the model. The first production version, including product documentation and a content management system will be delivered in the first half of 2006.

Abstract

Project title + number

Working Party for Uniform Manure Data
LEI 30408

Knowledge requirements:

The Working Party for Uniform Manure Data (WUM) is a permanent committee involving representatives of various centres of expertise that aims to establish methodologies for and produce annual data on the production and composition of manure in the Netherlands. Statistics Netherlands (CBS) uses its own data and data from the BIN (farm information database) to calculate average manure composition and minerals production for the national and regional levels. This is done each year. The results of the calculations are then discussed with and approved by WUM. These manure data are then used in various reports (Environmental Balance, Environmental Outlook, Emissions Inventory, etc.).

Research objective:

The project aims to:

1. provide information on manure production and composition to the Working Party for Uniform Manure Data (WUM);
2. calculate data on the basis of the BIN farm information database and the 2004 mixed feed survey conducted by LEI, and supply the results to WUM.
3. improve the calculation methodology applied to the BIN and mixed feed survey data.

Proposed and achieved research results and products:

Cor van Bruggen of Statistics Netherlands (CBS) has written an article on the 2003 WUM data, which was placed on the CBS website in February 2005 (www.cbs.nl/nl-nl/menu/themas/bedrijfsleven/landbouw-visserij/publicaties/artikelen/archief/2005/2002-2003-dierlijke-mest-en-mineralen-art) (In Dutch). In addition, LEI has published an article in the Agrimonitor journal (April 2005) discussing some of the data it has supplied to WUM, entitled 'New manure policy: Cows can remain in the pastures.' (In Dutch) During the first half of 2005, the programs used to derive data from the BIN for WUM were improved, and part of the product documentation was written. Over the September – December 2005 period, LEI participated in the WUM meetings. It also retrieved the 2004 data from the BIN farm information database and supplied these to Statistics Netherlands, to allow it to calculate the excretions.

Abstract

Project title + number

Monitoring the transition to sustainable agriculture

LEI 20501

Knowledge requirements:

EC-LNV, the Ministry of Agriculture's expertise centre, was commissioned by the Ministry to design a regular monitoring system for the practical results of the transition process towards sustainable agriculture. This has resulted in the results monitoring system called 'A Survey of Sustainable Agriculture' (in Dutch) (LEI, 2005). This report lists and categorises information on sustainability issues for the Dutch agricultural sector as a whole and for some specific subsectors. As yet, the report does not present a comprehensive overview of the progress attained in the development towards sustainable agriculture, because

- no specific target levels have as yet been set against which developments can be assessed;
- judgements on sustainability are value judgements, which require more than a simple assessment in figures;
- judgements should tie in with industry reports on corporate social responsibility (MVO).

Research objective:

- Supplying independent information on the perceptions and images of sustainable agriculture among the parties involved, which can be used as input for reports to the Dutch parliament by the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality (LNV).
- Supplying independent information on similarities and differences between the parties involved as regards their ambitions for sustainable agriculture, which can be used as input for reports to the Dutch parliament by LNV.
- Supplying the necessary methodology.
- Stimulating the process of achieving sustainable agriculture by stimulating learning processes on sustainable agriculture.

All these specifically involve monitoring changes.

Proposed and achieved research results and products:

Much time was spent in 2005 trying to get the various stakeholders to agree on the project. As a result, the stakeholder dialogues have not yet been started. These will be started in February 2006.

Abstract***Project title + number***

The international context of sustainable agriculture
LEI 20275

Knowledge requirements:

The project is relevant to the policymaking process at the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality for two reasons. First, international policy developments should indicate the opportunities to reinforce an international transition programme. Secondly, experience gained in other OECD countries should help support the transition to sustainable agriculture in the Netherlands.

Research objective:

The project aims to examine the international context of sustainable agriculture. More specifically, it tries to answer three questions:

- (1) What experience with sustainable agriculture is being gained outside the Netherlands?
- (2) What is the effect of international developments (market liberalisation, changes in the EU's Common Agricultural Policy, globalisation of the agricultural production chain) on the transition towards sustainable agriculture?
- (3) What are the international consequences of the national transition towards sustainable agriculture?

Proposed and achieved research results and products:

Floor Brouwer, Hans Leneman and Rolf Groeneveld (2006) The international policy dimension of sustainability in Dutch agriculture. WOt report 14, WOT N&M, Wageningen.

Abstract

Project title + number

Managing the transition towards sustainable agriculture
PRI 7100207500

Knowledge requirements:

Defining and operationalising the concepts of 'transition' and 'transition management' in relation to sustainable agriculture.

Research objective:

- Defining and operationalising the concepts of 'transition' and 'transition management'.
- Analysing trends and developments in society that affect the transition towards sustainable agriculture.
- Ex-ante tests and analyses of assumptions and preconceptions about transition management, system innovations and transformation processes in recent policy papers.
- Identifying and developing options for guiding the transition towards sustainable cattle farming.

Proposed and achieved research results and products:

The first part of this study examined and visualised the dilemma of sustainable energy versus sustainable land use. This has led to a range of innovative designs for combinations of space-saving energy production options and new forms of land use.

The second part of the study has focused on the dilemma of nutrient surpluses in Dutch agriculture forming a barrier to the transition towards sustainable agriculture.

Products:

- Jan Ketelaars & Duzan Doepel, 2004. Cellscape: Designs for sustainable land use. (In Dutch) Plant Research International, Wageningen, 62 pp.
- H.G. van der Meer: Nutrient management legislation in The Netherlands (almost ready to be submitted to a journal; could not be completed in the spring of 2005 since certain aspects of the new legislation were not yet clear, and afterwards could not be completed for lack of time. To be completed in the early months of 2006.

Abstract

Project title + number

Online Knowledge Service: website, newsletter, e-news and helpdesk

Knowledge requirements:

Communication and knowledge transfer are major concerns in the policy-supporting research at Wageningen University and Research Centre. Communication involves three main aspects: providing information consultancy and interaction. The Kennis Online (Online Knowledge) service aims to provide all three aspects:

- Sending: the internet site www.kennisonline.wur.nl, the Kennisonline magazine and the e-newsletters keep policymakers at the Dutch Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality (LNV) continuously informed about the research programmes.
- Consultancy: a helpdesk is provided with the website. All policymakers at the Ministry – including those not directly involved in the research programmes – can use this helpdesk at any time for quick and easy answers to questions.
- Interaction: the Internet site, the news magazine and the helpdesk allow policy-makers at the Ministry to easily contact researchers at Wageningen UR.

Research objective:

The aim of the project is to make available the information from the research programmes Wageningen UR is carrying out for LNV and to stimulate the use of this information.

Proposed and achieved research results and products:

- An internet site with up-to-date information about all research programmes Wageningen UR is carrying out for LNV.
- Twelve issues of the news magazine in 2005.
- Twenty issues of the e-newsletter in 2005.
- About 200 questions answered by the helpdesk.

WOT-onderzoek

Verschenen documenten in de reeks Werkdocumenten van de Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu – vanaf mei 2005

Werkdocumenten zijn verkrijgbaar bij het secretariaat van Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Lumengebouw, te Wageningen.

T 0317 – 47 78 44

F 0317 – 42 49 88

E info.wnm@wur.nl

De werkdocumenten zijn ook te downloaden via de WOT-website www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

---

2005

- 1 *Eimers, J.W.* (Samenstelling). Projectverslagen 2004.
- 2 *Hinssen, P.J.W.* Strategisch Plan van de Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, 2005 – 2009.
- 3 *Sollart, K.M.* Recreatie: Kennis en datavoorziening voor MNP-producten. Discussienotitie.
- 4 *Jansen, M.J.W.* ASSA: Algorithms for Stochastic Sensitivity Analysis. Manual for version 1.0.
- 5 *Goossen, C.M. & S. de Vries.* Beschrijving recreatie-indicatoren voor de Monitoring en Evaluatie Agenda Vitaal Platteland (ME AVP)
- 6 *Mol-Dijkstra, J.P.* Ontwikkeling en beheer van SMART2-SUMO. Ontwikkelings- en beheersplan en versiebeheerprotocol.
- 7 *Oenema, O.* How to manage changes in rural areas in desired directions?
- 8 *Dijkstra, H.* Monitoring en Evaluatie Agenda Vitaal Platteland; inventarisatie aanbod monitoringsystemen.
- 9 *Ottens, H.F.L. & H.J.A.M. Staats.* BelevingsGIS (versie2). Auditverslag.
- 10 *Straalen, F.M. van.* Lijnvormige beplanting Groene Woud. Een studie naar het verdwijnen van lanen en perceelsrandbegroeiing in de Meierij.
- 11 *Programma Commissie Natuur.* Onderbouwend Onderzoek voor de Natuurplanbureau-functie van het MNP; Thema's en onderzoeksvragen 2006.
- 12 *Velthof, G.L. (samenstelling).* Commissie van Deskundigen Meststoffenwet. Taken en werkwijze.
- 13 *Sanders, M.E. & G.W. Lammers.* Lokaliseren kansen en knelpunten van de Ecologische Hoofdstructuur – met informatie van de terreinbeheerders.
- 14 *Verdonschot, P.F.M., C.H.M. Evers, R.C. Nijboer & K. Didderen.* Graadmeters aquatische natuur. Fase 1: Vergelijking van de graadmeter Natuurwaarde met de Natuurdoeltypen en KRW-maatlatten
- 15 *Hinssen, P.J.W.* Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu. Werkplan 2006
- 16 *Melman, Th.C.P., R.G. Groeneveld, R.A.M. Schrijver & H.P.J. Huiskes* Ontwikkeling economisch-ecologisch optimaliseringsmodel natuurbeheer in combinatie met agrarische bedrijfsvoering. Studie in het licht van LNV-beleidsombuiging “van verwerving naar beheer”
- 17 *Vreke, J., R.I. van Dam & F.J.P. van den Bosch.* De plaats van natuur in beleidsprocessen. Casus: Besluitvormingsproces POL-aanvulling Bedrijventerrein Zuid-Limburg
- 18 *Gerritsen, A.L., J. Kruit & W. Kuindersma.* Ontwikkelen met kwaliteit. Een verkenning van evaluatiecriteria
- 19 *Bont, C.J.A. de, M. Boekhoff, W.A. Rienks, A. Smit & A.E.G. Tonnejck.* Impact van verschillende wereldbeelden op de landbouw in Nederland. Achtergronddocument bij ‘Verkenning Duurzame Landbouw’
- 20 *Rienks, W.A. & J.A. Klijn.* Naar EURuralis 2.0. Vooronderzoek naar mogelijkheden tot verbetering, verdieping, interactievere presentatie, Europees draagvlak en ‘downscaling’ (in voorbereiding)

2006

- 21 *Rienks, W.A., I. Terluin & P.H. Vereijken.* Towards sustainable agriculture and rural areas in Europe. An assessment of four EU regions (in voorbereiding)
- 22 *Knegt, B. de, H.W.B. Bredenoord, J. Wiertz & M.E. Sanders.* Monitoringsgegevens voor het natuurbeheer anno 2005. Ecologische effectiviteit regelingen natuurbeheer: Achtergrondrapport 1
- 23 *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-001 – Monitor- en Evaluatiesysteem Agenda Vitaal Platteland
- 24 *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek Natuurplanbureaufunctie
- 25 *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-385 - Milieuplanbureaufunctie
- 26 *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-394 – Natuurplanbureaufunctie
- 27 *Jaarrapportage 2005.* WOT-04 - Kennisbasis
- 28 *Verboom, J., R. Pouwels, J. Wiertz & M. Vonk.* Strategisch Plan LARCH. Van strategische visie naar plan van aanpak
- 29 *Velthof, G.L. en J.J.M. van Grinsven (eds.)* Inzet van modellen voor evaluatie van de meststoffenwet. Advies van de CDM-werkgroep Harmonisatie modellen
- 30 *Hinssen, M.A.G., R. van Oostenbrugge & K.M. Sollart.* Draaiboek Natuurbalans. Herziene versie
- 31 *Swaay, C.A.M. van, V. Mensing & M.F. Wallis de Vries.* Hotspots dagvlinder biodiversiteit